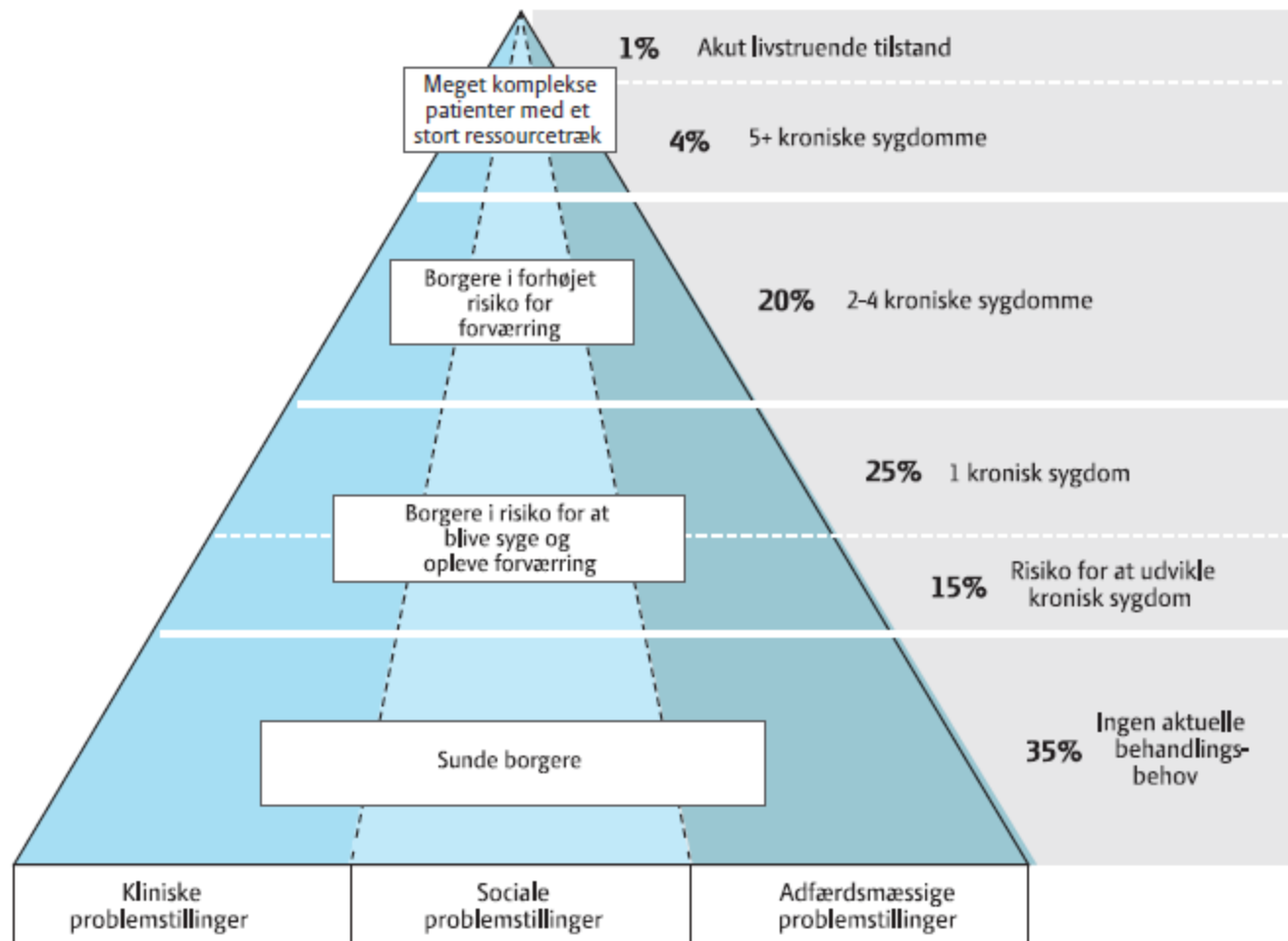

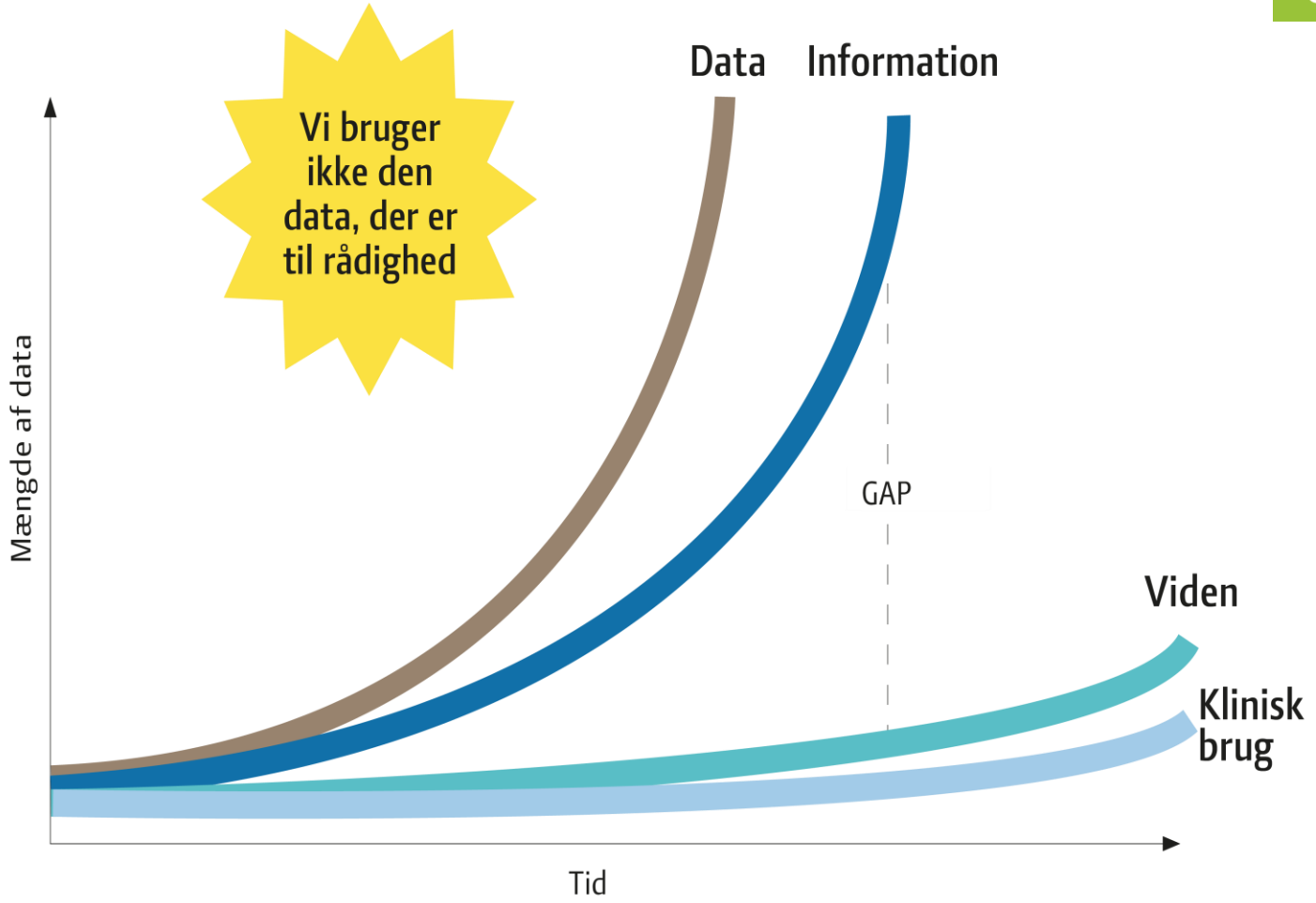

Erik Jylling
Sundhedspolitisk Direktør

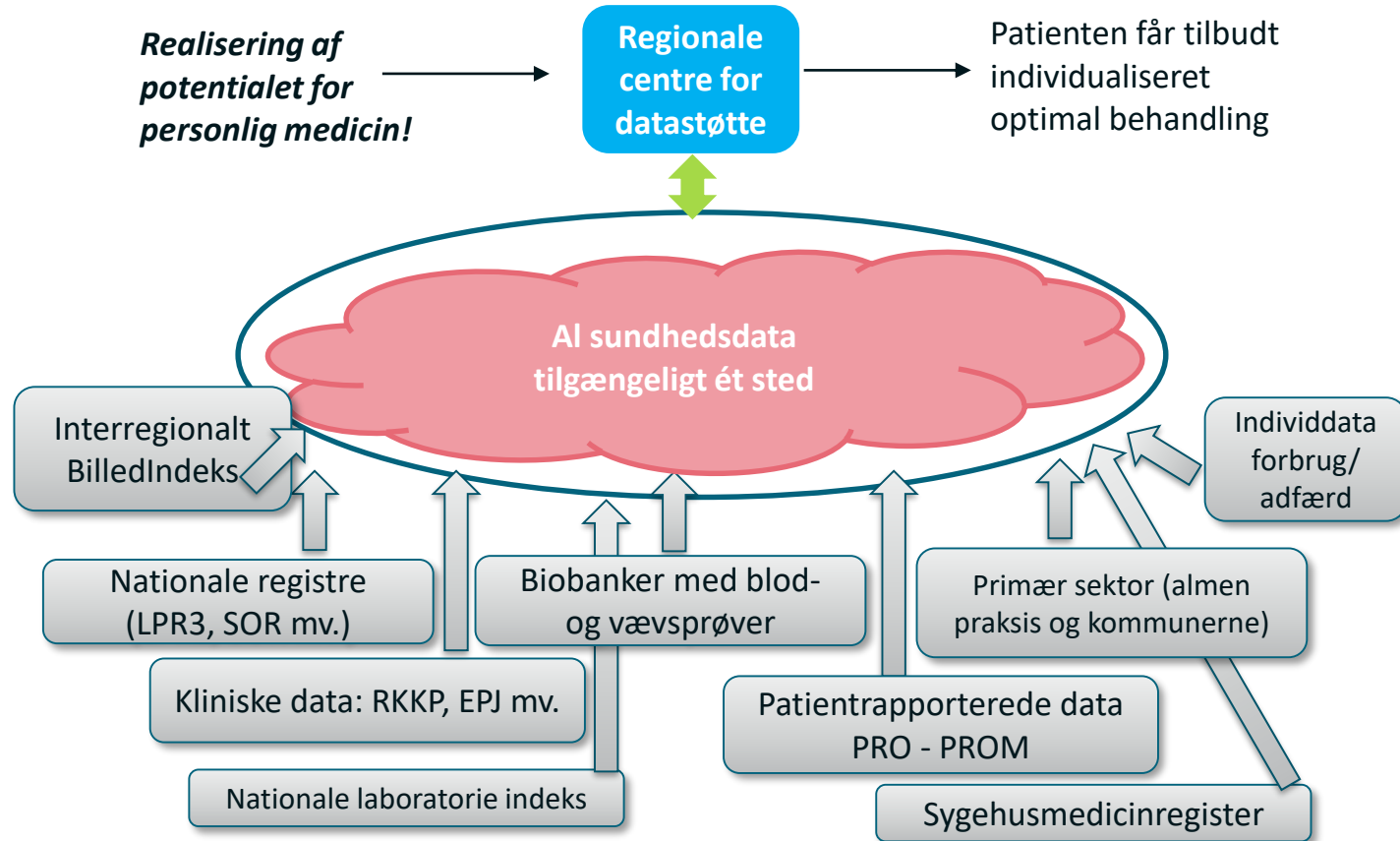
Den brændende platform for sundhedsvæsenet

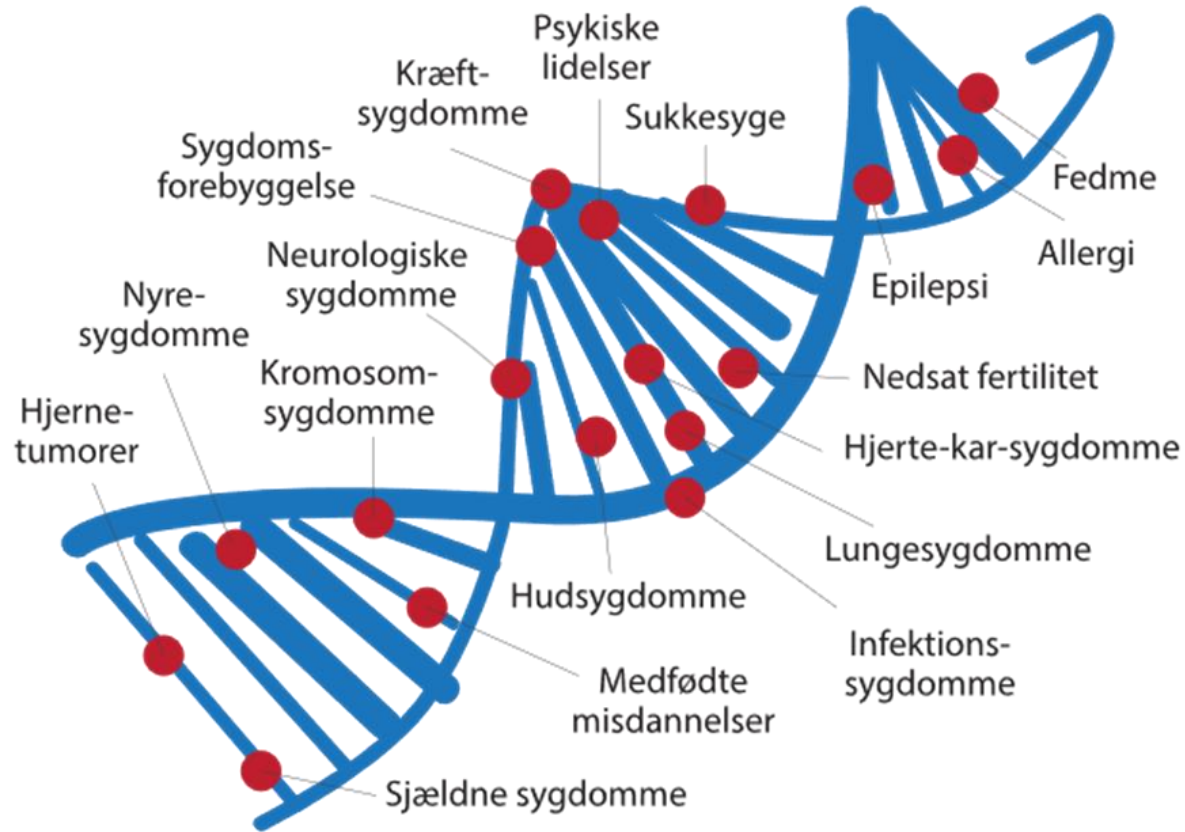
Konference – Er sundhedsvæsenet gearet til fremtidens personlige behandlinger?
3. maj 2019

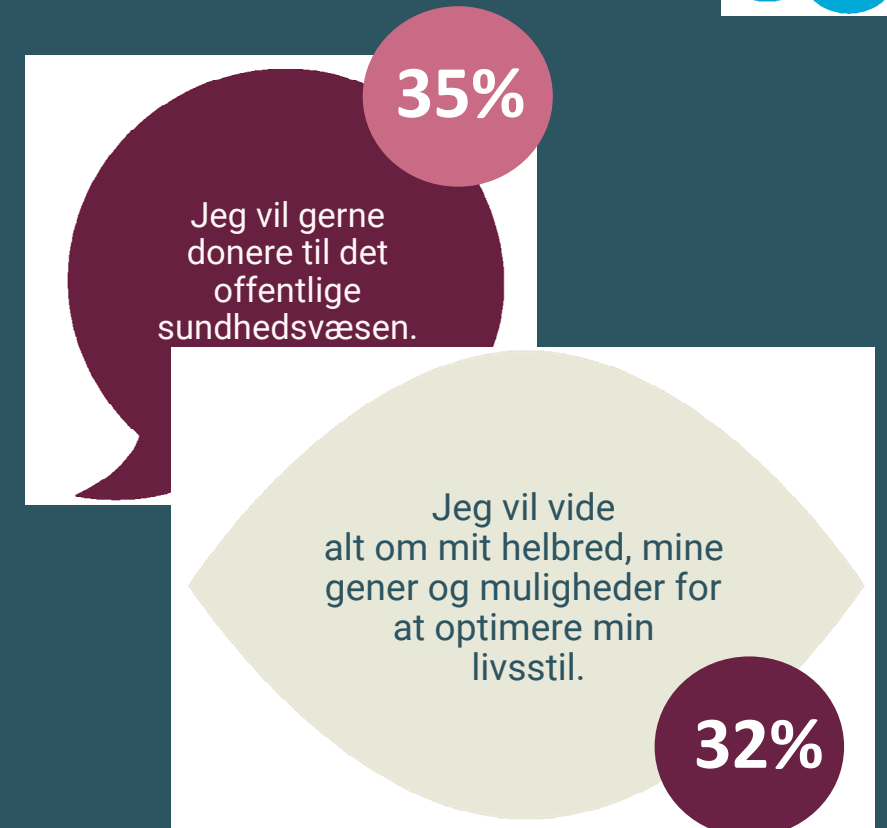
Én fælles og sikker indgang til sundhedsdata!

Er sundhedsvæsenet gearet til fremtidens personlige behandlinger?

Ida Sofie Jensen, koncernchef, Lægemiddelindustriforeningen

Fremtidens patientbehandling

- Mere personlig
- Mere digitaliseret
- Mere biologisk
- Endnu mere datadrevet
- Mere effektiv og mere skånsom

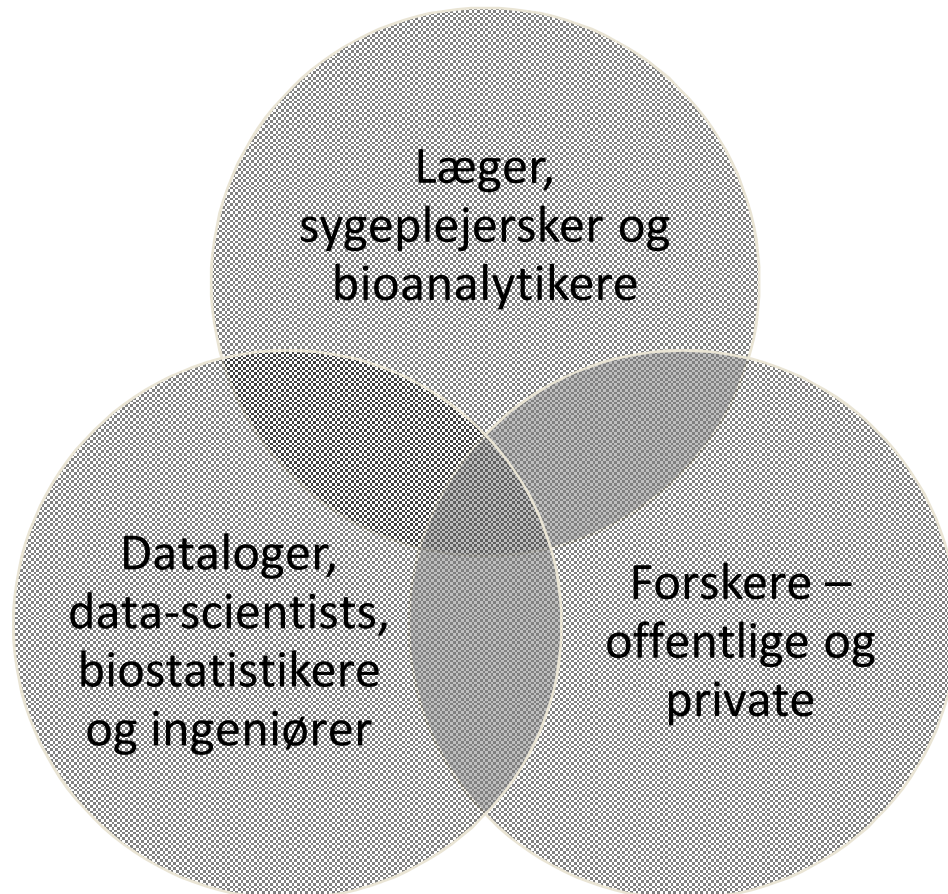
Værdien af lægemidler
skabes i mødet med
sundhedsvæsenet

46%

Jeg tager de
nødvendige
tests og sender
resultaterne til
en læge.

Fremtidens patientbehandling

- kræver nyt og mere samarbejde

35%
Jeg vil gerne donere
til det offentlige
sundhedsvæsen.

32%

...bruger
...der vha. et
billede og kunstig
intelligens kan stille
diagnosen med det
samme.

Se hvad andre har svaret og
giv dit bud på, hvordan fremtidens
sundhedsvæsen skal være på

sundhedsammen.dk

Personlig Medicin

Mødet mellem læge og patient

Ledende overlæge Lilian Bomme Ousager, Klinisk Genetisk Afdeling, OUH

Personlig Medicin – Genetisk rådgivning

Min baggrund

- Genetisk rådgivning
  - Sjældne sygdomme
  - Syndromudredning
- Center for Arvelige og Komplekse sygdomme
- Forskning

European Journal of Human Genetics (2015) 23, 1423–1426
© 2015 Macmillan Publishers Limited. All rights reserved 1018-4813/15
www.nature.com/ejhg

SHORT REPORT

Research participants in NGS studies want to know about incidental findings

Anne Marie Jelsig^{*1}, Niels Qvist², Klaus Brusgaard¹ and Lilian Bomme Ousager¹

Following the implementation of high-throughput sequencing legal and ethical issues are discussed intensively. The management of incidental findings (IFs) in a research setting have been investigated but there is a lack of literature concerning research

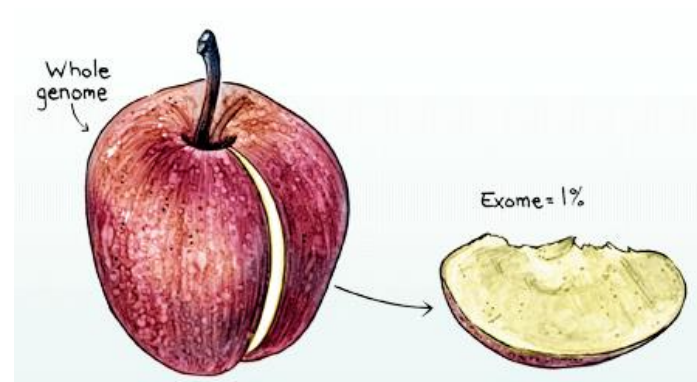
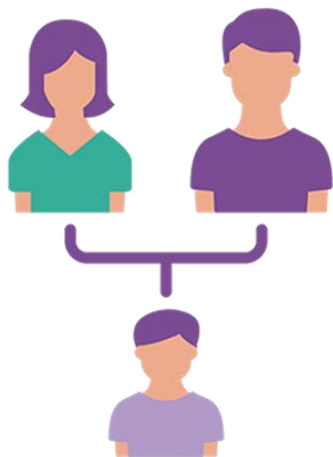
Hvad er Personlig Medicin?

Brug af bl.a. genetisk information (DNA-analyser) til behandling, der tilpasses den enkelte patients biologiske karakteristika og sygdomssituation

Klinisk Genetisk Afdeling

- Personlig medicin længe før det blev moderne 😊
  - ‘Vi har hele tiden arbejdet med personlig medicin – altså kigget af den genetiske vej for at forklare sygdom hos den enkelte person.’
  - ‘Det kan dårligt blive mere personligt’ at skulle tage stilling til graviditet eller afbrydelse af samme (genetik ved fosterdiagnostik)...
- Nondirektiv rådgivning – shared decision making
- Exomsekventering som driftsanalyse siden 2016
  - Trioanalyser ved forsinket udvikling og syndrommistanke
  - NGC har udvalgt denne som første gruppe der fokuseres på

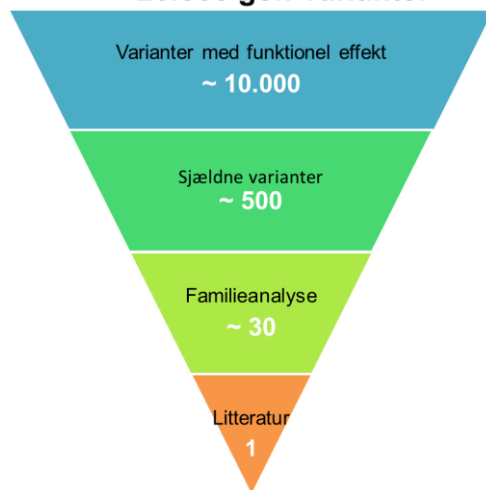
Exom sekventering – trio

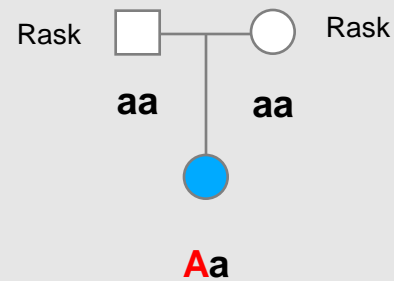
3 Gb

Alle gener
ca. 20.000 gener, 60 Mb

~ 20.000 gen-varianter

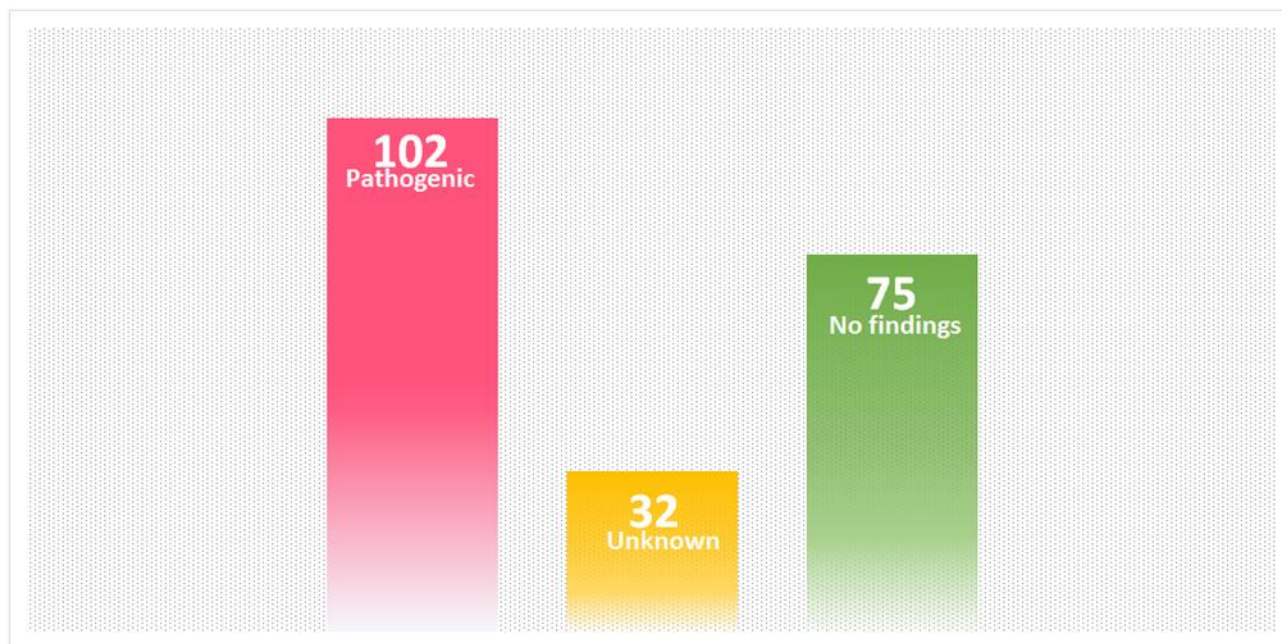
Trio-analyse

Exomsekventering – trio

Startede klinisk i nov. 2016 - akkrediteret analyse

- Fund efter de første 200 trioer

Tilfældighedsfund (ca 1%)

Arvelig bryst og æggestokræft mv

Arveligt betinget forhøjet kolestrol

Bærertilstand for mere hyppige sygdomme (cystisk fibrose)

Hvad sker der hos os?

Før samtalen

- Barnet henvises og familien kontaktes og der er optegnes stamtræ
- Lægen har forberedt sig
  - Overblik over det kliniske billede over tid
  - Tidl. genetiske analyser og udredning
  - Vurderet muligheder og differentialdiagnoser

Samtale barn og forældre – en time afsat

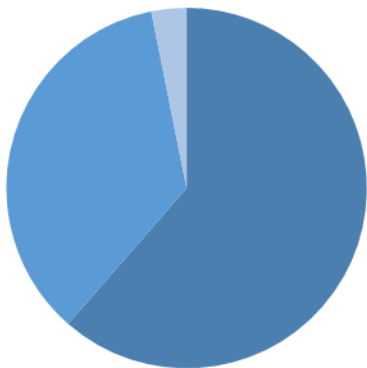
- Baggrund for indkaldelse, ønsker og forventning til udredningen afklares
  - Høje forventninger til viden
    - ‘Ser på det hele’
    - ‘Forklaring og diagnose kan føre til hjælp/behandling’
    - ‘Gør det der kan gøres’
- Patienten gennemgås og indikation for undersøgelse vurderes
- Der tages ofte billeder af patienten
- Forældre (og patient) informeres om analysen

Ønsker i forhold til sekundære fund

Der indhentes samtykke (fra alle tre) til analysen, hvor der tages stilling til

- Ønsker i forhold til tilfældighedsfund
- Ønskes kontakt ved ny viden
- Må resultat anvendes i forskningssammenhæng
- Må patienten registreres i DECIPHER databasen

Meget og svær information som skal tilpasses den enkelte

- Disclosure of IF (also non-treatable or non-preventable)
- Disclosure of IF associated with treatable or preventable conditions
- No disclosure at all

OUH
Odense Universitetshospital
Klinisk Genetisk Afdeling
5000 Odense C
Direkte tlf.: 6541 1725
ode.kga@rsyd.dk

OUH
Stræber efter kvalitet i alt

Region Syddanmark

Informeret samtykke til omfattende genomisk sekventering*

Afdeling _____ Familie nr. _____

Navn patient	Mor	Far
CPR	CPR	CPR
Adresse	Adresse	Adresse
By	By	By

*Omfattende genomisk sekventering omfatter hel-genomsekventering, hel-exomsekventering og genpaneler, hvori der indgår gener, der ikke er relevante i relation til persons sygdom.

Udfyldes af læge

Jeg, _____, har informeret denne patient/forælder/værgе om de mulige resultater og begrænsninger ved omfattende genomisk sekventering. Vi har diskuteret de konsekvenser dette kan have og de procedurer, der bruges ved analyse og opbevaring af patientdata og DNA.

Udfyldes af patient/forælder/værgе

1. Jeg ønsker at DNA fra mig/mit barn/den person jeg er værgе for bliver opbevaret og analyseret for følgende sygdom:

2. Jeg er informeret om, at der ved omfattende genomisk sekventering er en risiko for fund af genfejl, som giver risiko for andre sygdomme, end den undersøgelsen er udført for at belyse.

Jeg forholder mig således til tilfældige fund (sæt kun ét kryds):

- Jeg ønsker information om fund af sundhedsmæssig betydning, hvor der er mulighed for forebyggelse/behandling.
- Jeg ønsker information om alle fund af sundhedsmæssig betydning, også dem hvor der ikke er mulighed for forebyggelse/behandling.
- Jeg ønsker som hovedregel ikke information om tilfældige fund. Jeg accepterer dog, at der i meget sjældne tilfælde kan være fund af en sådan sundhedsmæssig værdi for mig selv eller min familie, at min læge vil være forpligtet til at informere mig om fundet.

3. Viden om genetiske sygdomme vil sandsynligvis blive større i fremtiden. Jeg har følgende holdning til muligheden for at få yderligere information i fremtiden (sæt kun ét kryds):

- Jeg ønsker at blive kontakret, hvis laboratoriet får kendskab til yderligere information om resultaterne af den omfattende genomiske sekventering.
- Jeg ønsker som hovedregel ikke at blive kontakret, hvis laboratoriet får kendskab til yderligere information om resultaterne af den omfattende genomiske sekventering.

4. Information fra den omfattende genomiske sekventering må bruges til forskning uden navn og CPR (sæt kryds) efter projektgodkendelse ved videnskabetisk komite:

Ja Nej

Underskrift af patient /forælder/værgе _____

Patientens navn med blokbogstaver _____

Underskrift af læge _____

Dato _____

Resultatet af analysen registreres i Dansk Cyto-genetisk Centralregister

Svar på undersøgelsen

- Sikkert sygdomsrelateret genforandring
- Usikre fund

Betydning for behandlingsvalg, prognose og forventet støttebehov

Betydning af at stille diagnoser

- Ingen oplagte fund
- Tilfældighedsfund/sekundære fund

Det særlige ved genetik

- Det har ofte betydning for andre
  - Gentagelsesrisiko forældre, søskende, børn og evt andre

Når Personlig Medicin anvendes mere bredt

Forventninger

- Viden og afklaring
- Prognose og behandling
- Gentagelsesrisiko og valg
- Men også 'bivirkninger' og bekymringer

Stor - og svær - informationsopgave

- Uddannelse
- Information

Behov for at patienten inddrages - at vi hjælper dem til at kunne træffe de - for dem - rigtige beslutninger

Der kan bygges videre på den viden vi allerede har...

Personlig medicin

Mødet mellem læge og patient

Morten Freil
Direktør

Personlig medicin

Potentialer

- Hurtigere behandling
- Færre bivirkninger
- Større effekt
- Tidlig opsporing og forebyggelse

Opmærksomhedspunkter

- Utryghed - datasikkerhed, sekundær anvendelse
- Mistillid - fx adgang fra arbejdsgiver, forsikring
- Sygeliggørelse - Tilfældige/sekundære fund, fx lille risiko for alvorlig sygdom

Primære roller/funktioner

	Læge	Genteknologi/ Personlig Medicin	Patient
Før	Diagnostik, udredning og behandling		
Fremtiden			

Mødet mellem læge og patient

- Hvad vil jeg vide?
- Hvordan ved jeg, hvad jeg vil vide?
- Har viden konsekvenser for familien?
- Hvad er mine muligheder (forebyggelse/behandling)?
- Hvem kan vurdere patientens nytte af information?
  - forskellige præferencer og behov

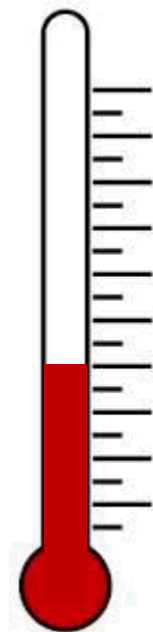
Table 1: ACMG SF v2.0 genes and associated phenotypes recommended for return of secondary findings in clinical sequencing

From: [Recommendations for reporting of secondary findings in clinical exome and genome sequencing, 2016 update \(ACMG SF v2.0\): a policy statement of the American College of Medical Genetics and Genomics](#)

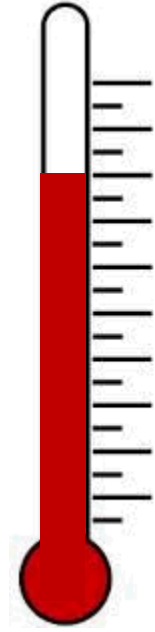
Phenotype	MIM disorder	PMID Gene Reviews entry	Typical age of onset	Gene	MIM gene	Inheritance ^a	Variants to report ^b
Hereditary breast and ovarian cancer	604370 612555	20301425	Adult	<i>BRCA1</i> <i>BRCA2</i>	113705 600185	AD	KP and EP
Li-Fraumeni syndrome	151623	20301488	Child/adult	<i>TP53</i>	191170	AD	KP and EP
Peutz-Jeghers syndrome	175200	20301443	Child/adult	<i>STK11</i>	602216	AD	KP and EP
Lynch syndrome	120435	20301390	Adult	<i>MLH1</i> <i>MSH2</i> <i>MSH6</i> <i>PMS2</i>	120436 609309 600678 600259	AD	KP and EP
Familial adenomatous polyposis	175100	20301519	Child/adult	<i>APC</i>	611731	AD	KP and EP
<i>MYH</i> -associated polyposis; adenomas, multiple colorectal, <i>FAP</i> type 2; colorectal adenomatous polyposis, autosomal recessive, with pilomatricomas	608456 132600	23035301	Adult	<i>MUTYH</i>	604933	AR ^c	KP and EP
Juvenile polyposis	174900	20301642	Child/adult	<i>BMPR1A</i> <i>SMAD4</i>	601299 600993	AD	KP and EP
Von Hippel–Lindau syndrome	193300	20301636	Child/adult	<i>VHL</i>	608537	AD	KP and EP
Multiple endocrine neoplasia type 1	131100	20301710	Child/adult	<i>MEN1</i>	613733	AD	KP and EP
Multiple endocrine neoplasia type 2	171400 162300	20301434	Child/adult	<i>RET</i>	164761	AD	KP
Familial medullary thyroid cancer ^d	1552401	20301434	Child/adult	<i>RET</i>	164761	AD	KP
<i>PTEN</i> hamartoma tumor syndrome	153480	20301661	Child/adult	<i>PTEN</i>	601728	AD	KP and EP
Retinoblastoma	180200	20301625	Child	<i>RB1</i>	614041	AD	KP and EP
Hereditary paraganglioma- pheochromocytoma syndrome	168000 (PGL1) 601550 (PGL2)	20301715	Child/adult	<i>SDHD</i> <i>SDHB</i>	602690 612610	AD	KP and EP KP

The goal was to identify and manage risks for selected highly penetrant genetic disorders through established interventions aimed at preventing or significantly reducing morbidity and mortality.

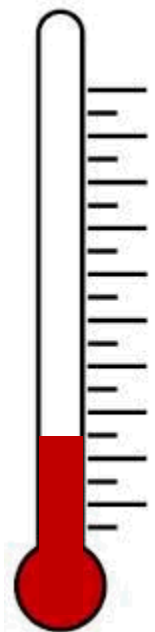
Præferencer og valg

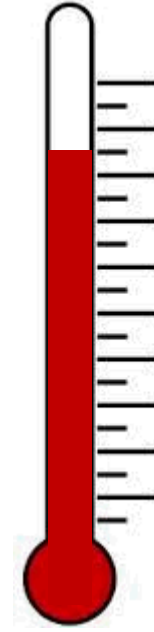
Risiko

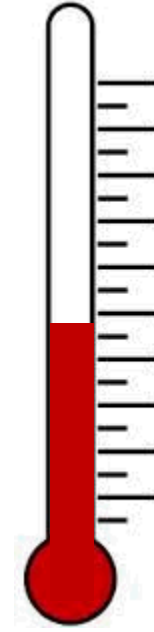
Alvorlig

Effekt

Arvelig

Forebyggelig

Fælles beslutningstagning

1. Inviter patienten til at deltage
2. Præsenter mulighederne
3. Informer om fordele og risici
4. Lad patienten evaluere mulighederne
5. Faciliter afklaring og beslutningstagning
6. Støt patienten i at gennemføre behandling

Beslutning

Identificer patientens behov

Viden	Kender du fordele og ulemper/risici ved hver mulighed?	☐ Ja	☐ Nej
Værdier	Ved du hvilke fordele og ulemper/risici der betyder mest for dig?	☐ Ja	☐ Nej
Støtte	Har du nok støtte og rådgivning til at træffe en beslutning?	☐ Ja	☐ Nej
Vished	Føler du dig sikker på, hvad der er det bedste valg for dig?	☐ Ja	☐ Nej

Konklusion

- Inddragelse af patienter i udvikling (organisatorisk)
- Inddragelse af patienter i beslutning (individuel)
- Uddannelse og kompetenceudvikling af sundhedsprofessionelle (nye roller)

Standardbehandling?

Hvordan er regionerne med til at sikre, at der er de rette kompetencer til arbejdet med personlig medicin?

Charlotte Hess, Enhedschef – enhed for kompetenceudvikling og uddannelse af sundhedsprofessionelle, Center for HR i Region Hovedstaden

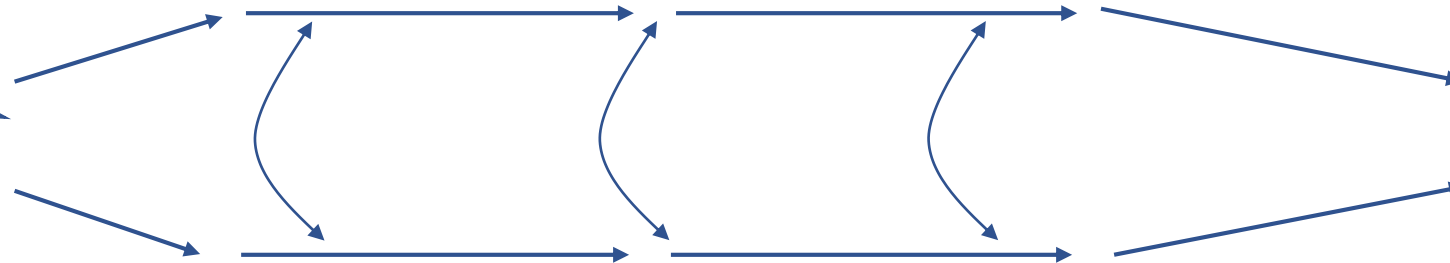
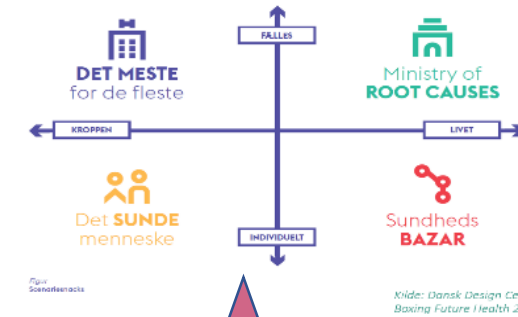
Uddannelsesstrategisk indsats: Fremtidens kompetencer

Hvad skal vi kunne?

Hvordan får vi det lært?

VEDVARENDE UNDERSØGE OG FORHOLDE SIG TIL FREMTIDEN – VIA SAMSKABELSE

DEN STRATEGISKE BEVÆGELSE: INITIATIVER OG SAMARBEJDER DER ER MED TIL AT LØSE UDFORDRINGERNE OG INDFRI AMBITIONEN

- Drift >> udvikling/uddannelse
- Ro i klinikken >> uddanne flere (gunduddannelse + livslangt)
- Den fjerne(re) fremtid >> behovene i dag og i morgen
- Fagtradition/siloer >> arbejde mere på tværs
- Eksisterende uddannelsesinfrastruktur >> fremtidens behov

Eksempler:

- Udvikling af prognosemodel
- Fremtidens Akuthospitaler > kompetenceudvikling for alle faggrupper
- Personlig medicin

Personlig medicin - kompetencebehov

- Teknologiforståelse - kritisk og konstruktiv anvendelse, understøttelse og udvikling (hvad skal de nye teknologier kunne?)
- Organisatoriske kompetencer ift. at kunne se, hvordan arbejdsgange kan digitaliseres
- Prøvetagning og sekventering
- Klinisk genetisk rådgivning
- Bioinformatik, datahåndtering og IT-sikkerhed
- Sundhedsdatajura og etisk praksis
- Og ikke mindst sociale kompetencer og evne til dialog med patienter og pårørende

Behov for opkvalificering og uddannelse af mange faggrupper

Aktiviteter og aktører ved helgenomanalyse

	Hos læge Før rekvistion	Henvises til hos- pital/speciallæge Rekvistion	Samtale og samtykke Prøvetagning	Præparation		Sekventering	Variant kald	Lagring af sekvens	Tolkning af varianter	Svar til klinik	Svar til patient	Klinisk aktion	Opfølgning
Bioanalytikere			X	X		X	X						
Bioinformatikere Dataloger Ingeniører Statistikere						X	X	X	X				
Molekylærbiologer Biologer Pharmaceuter				X		X	X	X	X				
Kliniske genetikere		X								X	X		
Lægeseekretærer													
Praksislæger	X		X										X
Sygeplejersker			X										
Øvrige læger	X	X	X								X	X	

Øvrige aktører: Social- og sundhedsassistenter og laboranter, der arbejder i sundhedsvæsenet. Andre sundhedsfaglige professionsbachelorere, fx. jordmødre. Jurister med ekspertise i sundhedslov og data.

Perspektiver på udvikling af kompetencer

Uddannelsesinstitutioner

- Koble til den grund- og efteruddannelse, der allerede foregår
- Nye relevante kombinationer af eksisterende uddannelser
- Generiske løsninger, der kan anvendes af flere faggrupper

Kompetenceudvikling i dagligdagen

- Særligt fokus på nye roller og funktioner i det tværfaglige samarbejde
- Nye faglige profiler som kan bidrage til ændring i arbejdsgange
- Have fokus på "end to end"-processen med inddragelse af borger og patient

Samarbejde om kompetenceudvikling og uddannelse er nødvendigt

- Regionerne imellem
- Hospitaler, klinikker, afdelinger
- Almen praksis
- Uddannelsesinstitutioner
- Faglige organisationer
- Biotek-virksomheder
- Osv.

**HVILKE PERSONALEGRUPPER KOMMER TIL AT FÅ
EN ÆNDRET ROLLE I BRUGEN AF MÅLRETTET
BEHANDLING?**

**SKAL FLERE PERSONALEGRUPPER HAVE ADGANG
TIL PATIENTENS DATA?**

Martin Bøgsted, Professor

Klinisk Institut, Aalborg Universitet

HVAD ER SUNDHEDSPERSONALE?

- Lov om autorisation af sundhedspersoner og om sundhedsfaglig virksomhed
  - § 1. Lovens formål er at styrke patientsikkerheden og fremme kvaliteten af sundhedsvæsenets ydelser gennem autorisation af nærmere bestemte grupper af sundhedspersoner, hvor andres virksomhed på det pågældende virksomhedsområde kan være forbundet med fare eller særlig fare for patienter.

SUNDHEDSPERSONALE MED AUTORISATION

- Bandagist
- Bioanalytiker
- Ergoterapeut
- Fodterapeut
- Fysioterapeut
- Jordemoder
- Kiropraktor
- Klinisk diætist
- Klinisk tandtekniker
- Kontaktlinseoptiker
- Læge
- Optiker
- Optometrist
- Osteopat
- Radiograf
- Social- og sundhedsassistent
- Sygeplejerske
- Tandlæge
- Tandplejer
- Hospitalsfysikere
(myndighedsgodkendelse)

EKSEMPLER PÅ MÅLRETTET DIAGNOSTIK OG BEHANDLING

- Udredning af genetiske syndromer
- Targeteret kræftbehandling
  - Det multidisciplinære tumor-board
- Real time analytics (implementering af AI, machine learning og beslutningsstøtte)
  - Lymphomapredictor.org
  - Knæ- og hoftealloplastik
  - Overbehandling i cancer

PERSONALEGRUPPER MED ÆNDREDE ROLLER

- Mange forskellige faggrupper varetager helt centrale roller indenfor målrettet behandling – molekylærbiologer, bioinformatikere, statistikere
- Deres arbejde har direkte betydning for patienternes diagnose og behandling og de kan gå under fælles betegnelsen Kliniske Akademikere
- Den nystiftede forening Dansk Selskab for Kliniske Akademikere (DSKA) arbejder bl.a. for formaliseret efteruddannelse på tværs af specialer som på sigt med mere speciale specifikke uddannelser kan udmønte sig i en autorisation eller lign.
- De specialefaglige selskaber, der allerede har EU anerkendte uddannelsesforløb (DSMG og DSKB) er i dialog med Sundhedsstyrelsen og SUM om behovet for sikring af de Kliniske Akademikers kompetencer samt mulighed for at have den adgang til patientdata, der er nødvendig for deres arbejde
- Gruppen af Danske Kliniske Bioinformatikere holder deres først møde ultimo maj (NEXT Bioinformatik)

KLINISKE AKADEMIKERES BRUG AF SUNDHEDSDATA

	Behandling	Kvalitetssikring og planlægning	Kontrol, tilsyn og administration	Forskning og statistik
Kliniske laboratorie genetikere				
Specialister i klinisk biokemi				
Bioinformatikere				
Statistikere				
Ingeniører				
•••				

OPSAMLING

- Er der personalegrupper, der får ændrede roller?
  - Ja
- Skal flere personalegruppe have adgang til patientens data?
  - Ja
- Skal nye personalegrupper have autorisation/myndighedsgodkendelse og givet fald hvorfor?
  - Uddelegering af ansvar

Versus

- Kontrol med aktiviteter
- Oversigt over aktiviteter
- Ligeværdige medspillere i sundhedsvæsenet

Bioinformatisk opkvalificering af bioanalytikere Klinisk Genetisk klinik, Diagnostisk Center, Rigshospitalet.

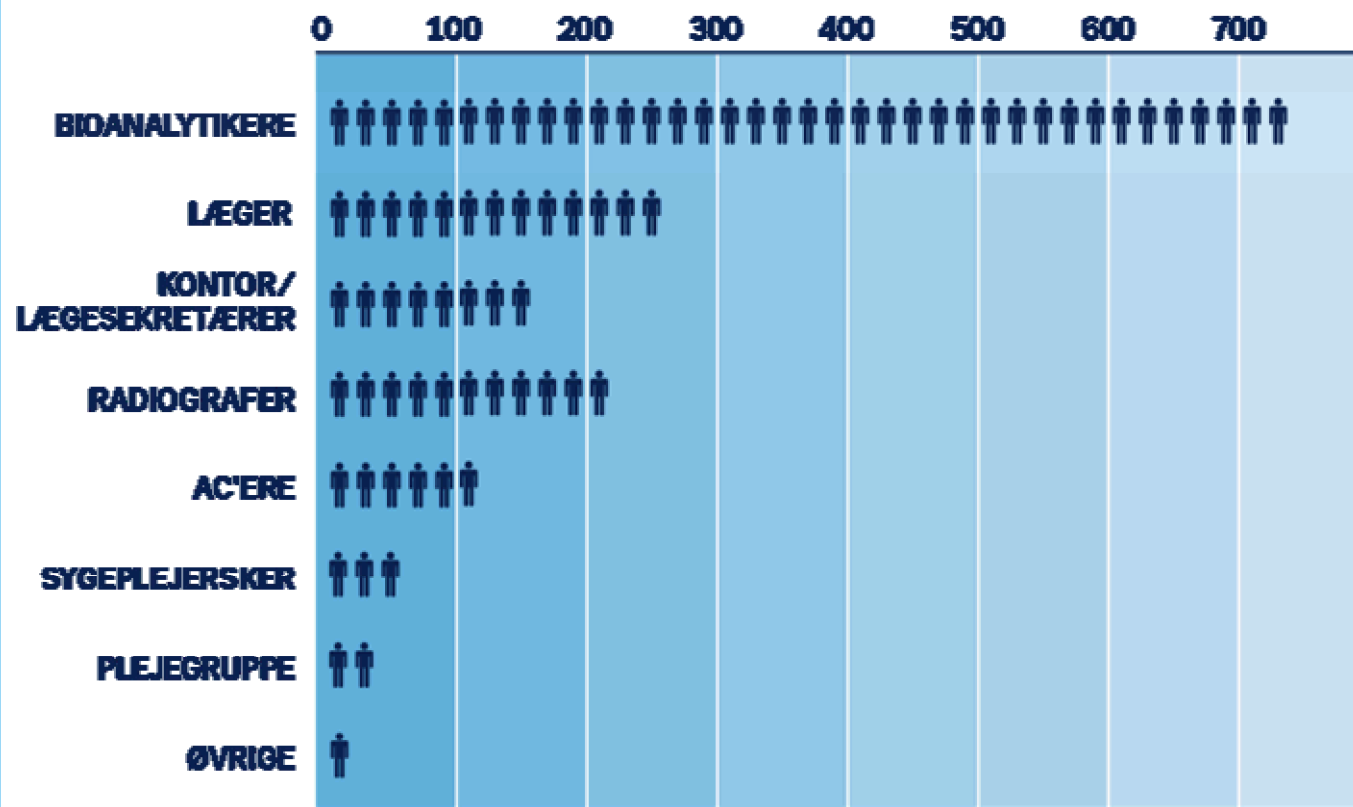
Er sundhedsvæsenet gearet til fremtidens personlige behandlinger?

Uddannelsen til professionsbachelor i bioanalytisk diagnostik

- Formålet: varetagelse og sikring af bioanalytiske opgaver og kvalitet inden for det laboratoriemedicinske, diagnostiske og sundheds- og informationsteknologiske område til gavn for borgeren, patienten og samfundet.
- Laboratoriespecialer:
  - Klinisk Biokemi
  - Klinisk Fysiologi og Nuklearmedicin
  - Klinisk Immunologi
  - Klinisk Mikrobiologi
  - Klinisk Neurofysiologi
  - Patologisk Anatomi

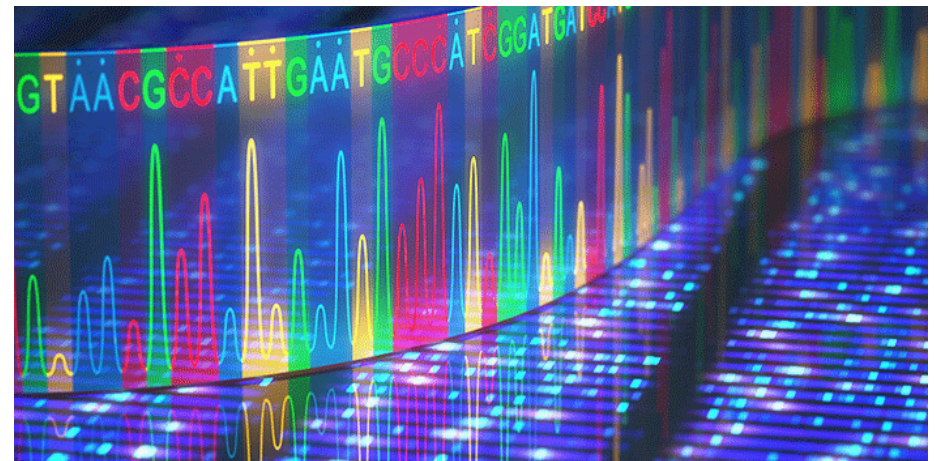
Personalesammensætning i Diagnostisk Center

Klinikker

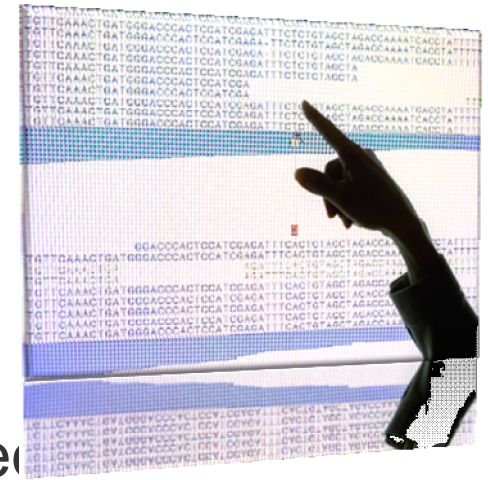
- Genomisk Medicin
- Klinisk Biokemisk Afdeling
- Klinisk Genetisk Klinik
- Klinisk Immunologisk Afdeling
- Patologiafdelingen
- Klinisk Mikrobiologisk Afdeling
- Klinik for Klinisk Fysiologi, Nuklearmedicin og PET

Teknologi forandrer professionen

Ansøgning om specialiseringsmulighed

- Grunduddannelsen er bred
- Bioanalytikere med flere års erfaring savner mulighed for at dygtiggøre sig yderligere
- I dag findes få muligheder for at specialisere sig som bioanalytiker
- Uddannelse og specialisering er en forudsætning for, at borgerne også i fremtiden har adgang til højt specialiseret diagnostik og behandling
- Bevilling fra Uddannelsesfagligt Råd (UFR), Region Hovedstaden

Er sundhedsvæsenet gearet til fremtidens personlige behandlinger?

- Ja, bioanalytikerne er gearet- stor erfaring med teknologisk udvikling
- Ønskes:
- Fleksibel uddannelse der smidigt kan tilpasses efter nye behov (nye moduler ind, andre måske tilpasset eller ud)
- Specialistuddannelse modulopbygget, gerne med byggeklodser fra nuværende uddannelser og gerne tværfaglige.
- Formål: øget tværfagligt samarbejde, minus siloer og blindgyder

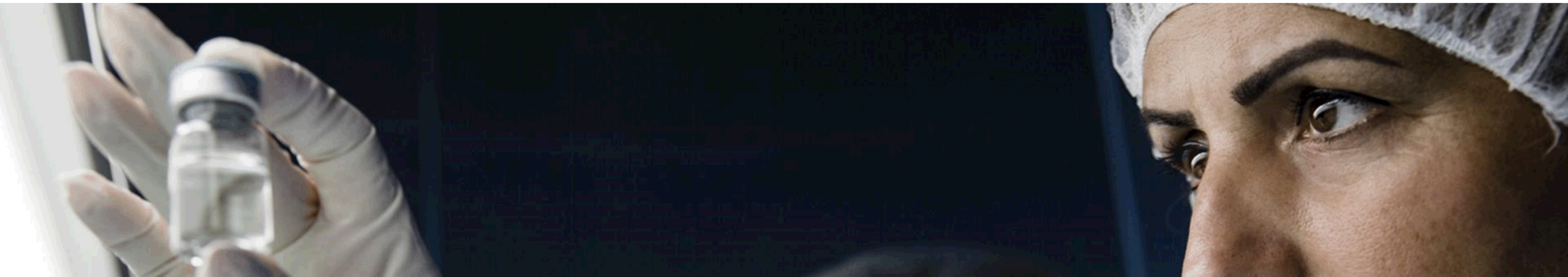

Sammen om udviklingen af nye behandlinger

Richard Wright, adm. direktør, Roche

*Martin Hutchings, overlæge, Hæmatologisk Klinik og Fase 1 Enheden,
Rigshospitalet*

3. maj 2019

Fælles vision: At bringe innovation til patienter og samfundet

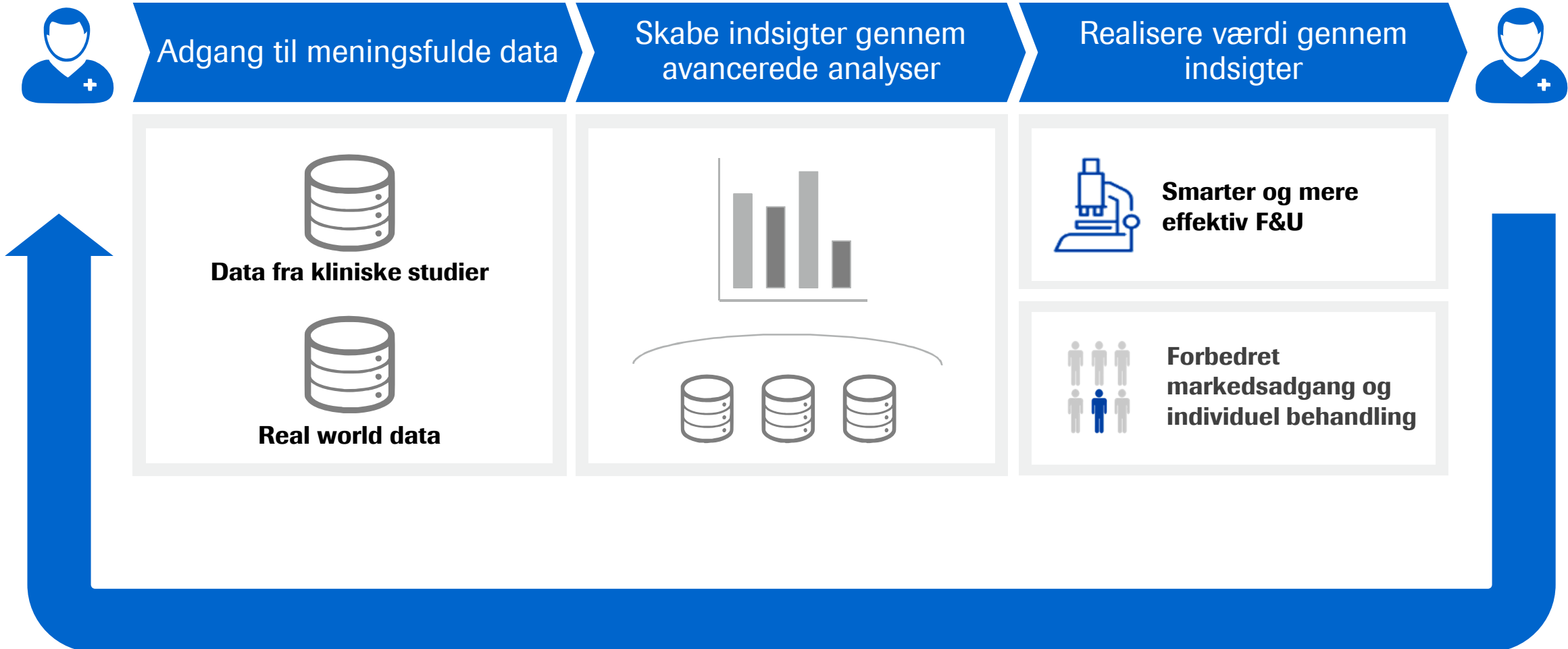
1 Samarbejde mellem klinikere og lægemiddelindustrien er afgørende for at skabe ny innovation til gavn for patienter og vores samfund

2 Tæt samspil er nødvendigt for at skabe fremtidens behandlinger og sikre et mere bæredygtigt sundhedsvæsen

3 Vi er en lægemiddelvirksomhed, og samarbejdet med klinikere omhandler bl.a. udvikling af ny medicin

Samarbejde om udvikling af personlig medicin og individuel behandling kan fremtidssikre sundhedsvæsenet

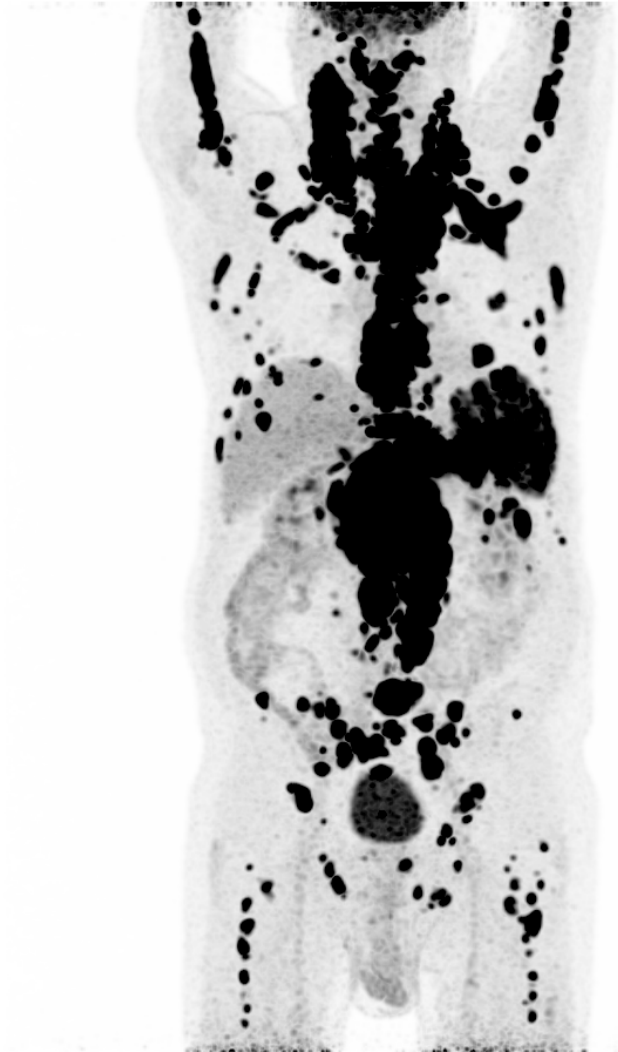

Afgørende at vi fortsat sikre et stærkt samarbejde mellem klinikere og lægemiddelindustrien i fremtiden

Vores erfaring viser:

H

R

H

Samarbejdet fra klinikerens perspektiv – hvad motiverer dette samarbejde?

- Det er et samarbejde med tre partnere, som har forskellige men dog overlappende formål med samarbejdet:
  1. Patienterne og deres pårørende
    - **Vil gerne have adgang til nye og effektive behandlinger med færre bivirkninger**
    - Kan også være drevet af ønsket om at hjælpe andre, fremtidige patienter
  2. Kliniske forskere og forskningspersonale
    - **Vil gerne kunne give patienterne nye og effektive behandlinger med færre bivirkninger**
    - Samtidig akademisk/videnskabeligt motiveret
  3. Lægemiddelvirksomhederne
    - **Ønsker at udvikle nye og effektive behandlingsmuligheder med færre bivirkninger**
    - Ønsker viden om effekt, bivirkninger, dosis, farmakokinetik, mhp. strategi for lægemidlet
    - Ønsker om at øge indtjeningen

Hvordan kan det lade sig gøre i Danmark?

Rigshospitalet

- Vi kan i Danmark tiltrække og udføre tidlige kliniske studier i en grad, som vores størrelse egentlig ikke berettiger til. Hvorfor?
  - Vi er hurtige til at godkende og implementere eksperimentelle behandlingsstudier
  - Vi har et sygehusvæsen med højt niveau af specialisering og centralisering
  - Vi er relativt godt organiserede med udbredt nationalt og internationalt samarbejde
  - Vi har en høj grad af tillid og indbyrdes hjælpsomhed mellem de deltagende parter
  - Vi har velinformerede og tillidsfulde patienter
  - Vore patienter har generelt en stor tillid til videnskab og til ildsjæle med stor ekspertise

Hvad får vi ud af samarbejdet?

- Uden samarbejde mellem lægemiddelindustrien og klinikere på hospitalerne:
  - Ingen udvikling af nye lægemidler på dansk jord
  - Færre midler til klinisk forskning, inkl. akademiske studier
  - Dårligere behandlingsmuligheder for patienterne
  - Større udgifter for samfundet
- Involvering i de tidlige studier giver:
  - Tidlig, dyb indsigt og stor indflydelse på den videnskabelige proces
  - Tidlig erfaring med nye behandlingsprincipper
  - Adgang til nye behandlingsmuligheder adskillige år inden evt. godkendelse
  - Tidlig erfaring med personlig, targeteret behandling
  - Tidlig erfaring med *companion diagnostics* mhp. præcis selektion af patienter med størst chance for gavn af behandlingen, mhp. monitorering af effekt og beslutninger om behandlingsvarighed

Hvad kan der gøres politisk for at styrke samarbejdet til gavn for patienterne?

Rigshospitalet

- Nedbryde unødige hindringer og undlade at opstille nye barrierer
- Etablere klare og ensartede nationale regler for befordring af patienter på tværs af regioner
- Etablere en aftale med de andre nordiske lande om hindringsfri adgang til eksperimentel behandling, i de tilfælde hvor en behandling ikke er tilgængelig i hjemlandet
  - Inkl. dækning af transportomkostninger og basale, ikke studierelaterede hospitalsudgifter
- Fortsat adgang til hurtig sagsbehandling i de godkendende myndigheder (VEK, LMS)
- Arbejde for single-entry godkendelsesprocedurer
- Undgå urimeligt høje overheads til hospitalerne, der reelt er slet skjulte driftstilskud fra industrien
- Øge finansieringen af kliniker/forsker delestillinger
- Undgå en diskurs der underminerer tilliden til ekspertise, til videnskab og solid evidens

Det er afgørende, at vi har de rette rammer for fortsat at sikre et åbent og transparent samarbejde mellem klinikere og lægemiddelindustri

---

Samarbejdet er afgørende for fortsat udvikling af ny innovation. Samtidig sparer det penge til medicin og styrker sundhedsforskningen

---

Klinikere og lægemiddelvirksomheder generelt har et godt fagligt samarbejde. Det er en afgørende årsag til at så mange Fase 1 forsøg placeres i Danmark

---

Doing now what patients need next

Personlig Medicin til gavn for Danmark og det danske sundhedsvæsen: Er sundhedsvæsenet gearet til fremtidens personlige behandlinger?

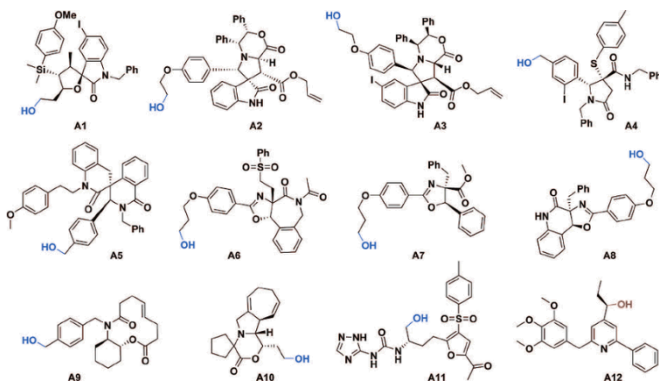
Danske Regioner / LIF konference 3. maj 2019

Thomas Senderovitz, direktør Lægemiddelstyrelsen

Fra

- Små molekyler
antistoffer
- Behandling af
sygdom

Til

- Avancerede terapier
- Tidlig intervention
- Biosystem modifikation

Fra

- *One size fits all*

Til

- Præcisionsmedicin

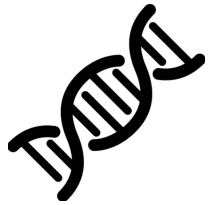

Personlig medicin

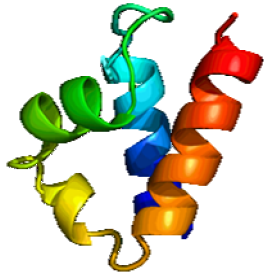

Præcisionsmedicin

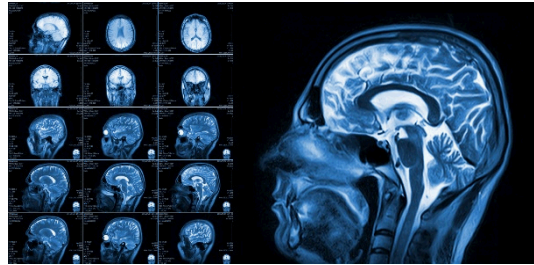
Præcisionsmedicin

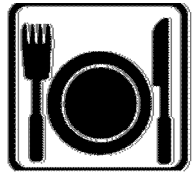
Genomics

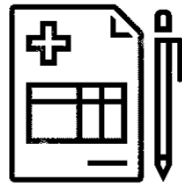
Proteomics

Billeder

Behavioromics

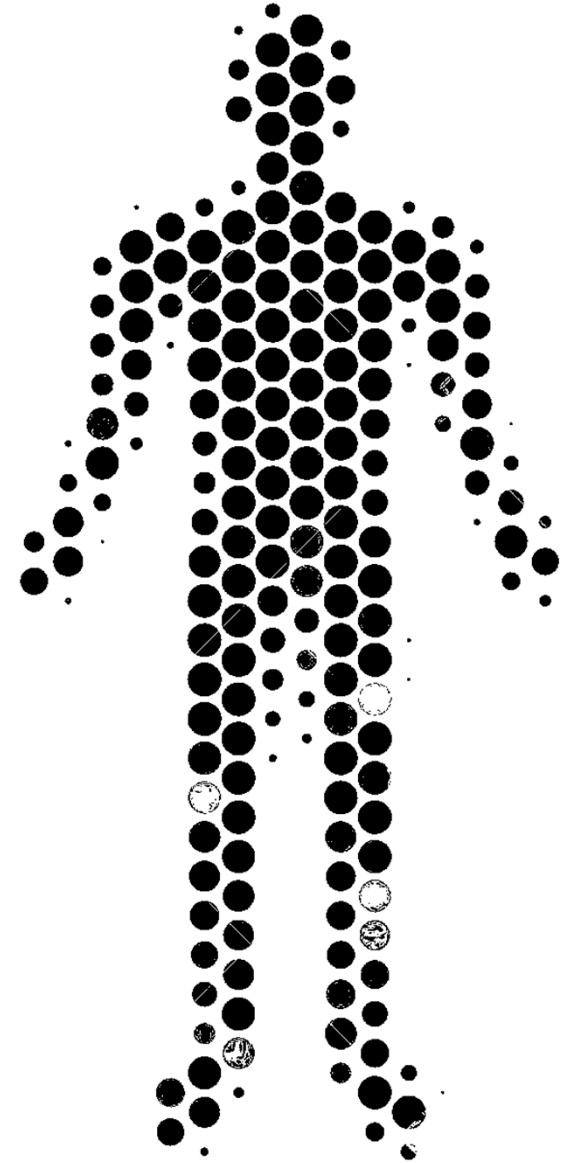
Kliniske data

Wearables

SoMe data

- **Advanced Therapy Medicinal Products**

- *Genterapi*
- *Vævs engineering*
- *Celleterapi*

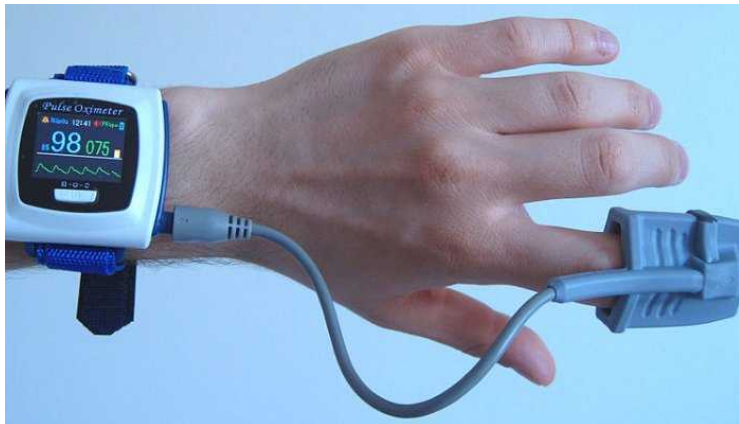
- 3D print – medicin og medicinsk udstyr
- Augmented / Virtual reality
- Robotter
- Nanotech

3D printed medicin

- Wearables / nanosensors /remote sensors
- Mobile health / sundhedsapps

- Telemedicine
- Homecare
- Patienten som “sundhedsforbruger”

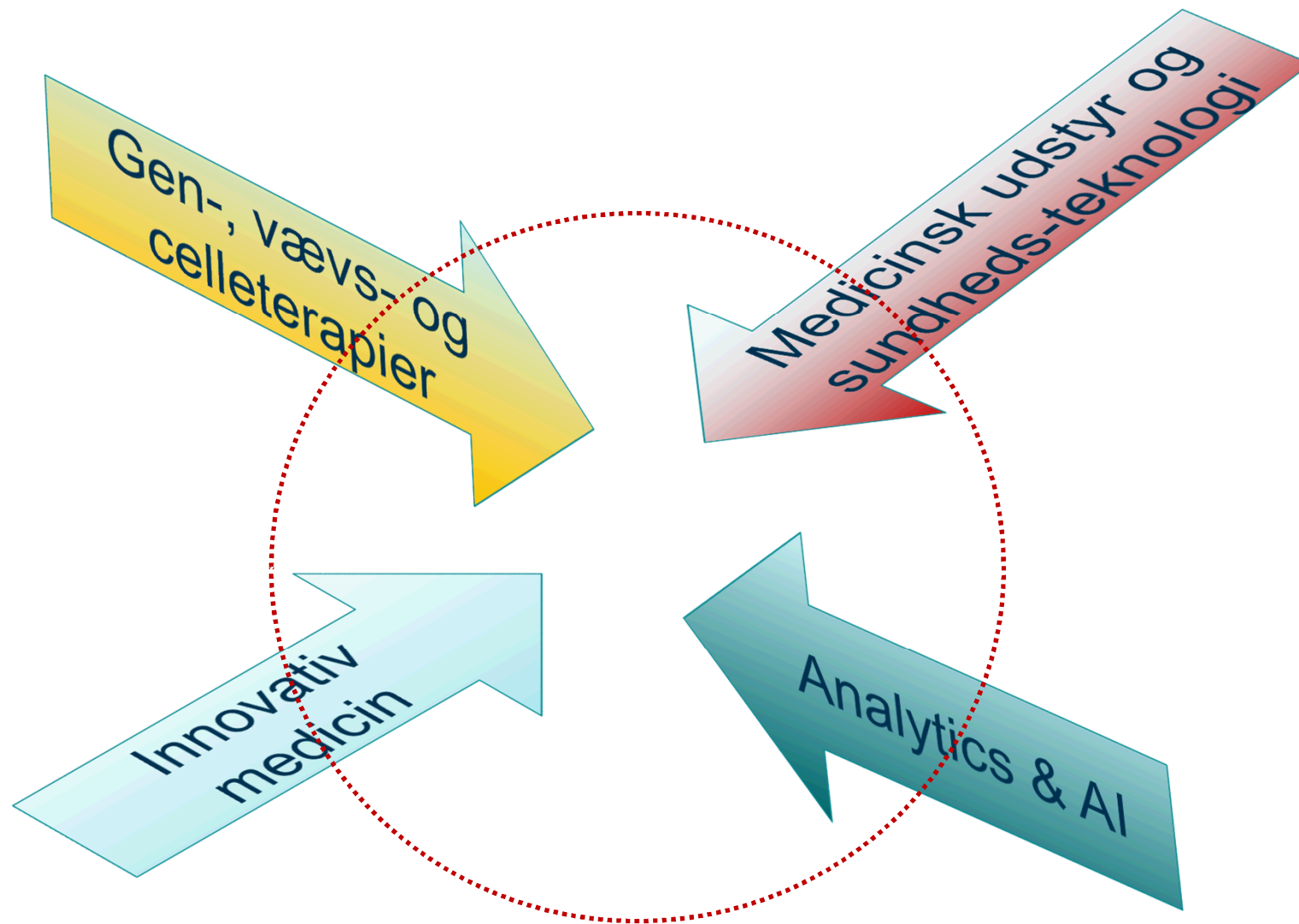
- Connected health
- Internet of Things

Big Data Analytics Kunstig Intelligens

Konvergens – mulighed og udfordring

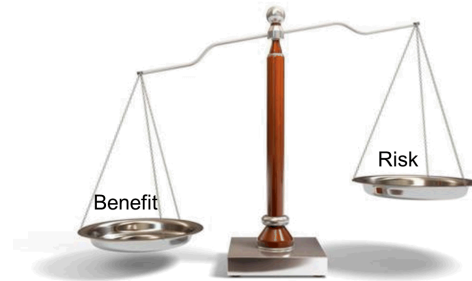

Ny medicin

- Lægemiddeludvikling dyr, kompleks og langvarig
- Baseres (stadig) på gennemsnitsbetragtninger for en population
- Kontrollerede kliniske forsøg – ikke tilrettet den enkelte patient i ”virkelige verden”
- Bivirkninger oftest ikke forudsigelige
- Godkendelses- og overvågningsproces ikke tidssvarende

Nuværende regulatoriske paradigme

Benefit/risk

- Lægemiddeludvikling
~ 10 år

Post approval overvågning

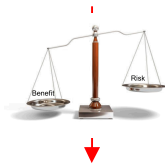

Godkendelse

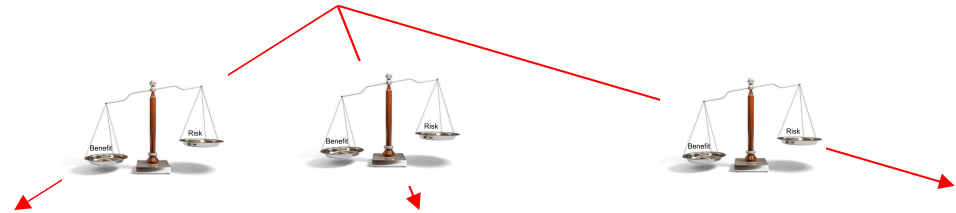
Fremtidens regulatoriske paradigme?

Tidlig B/R

begrænset/konditionel
godkendelse

"Kontinuerlig" B/R og
evt. godkendelses-ændringer

RCT-baseret
udvikling
RWD inkl. +/-

Gentagne scientific advice

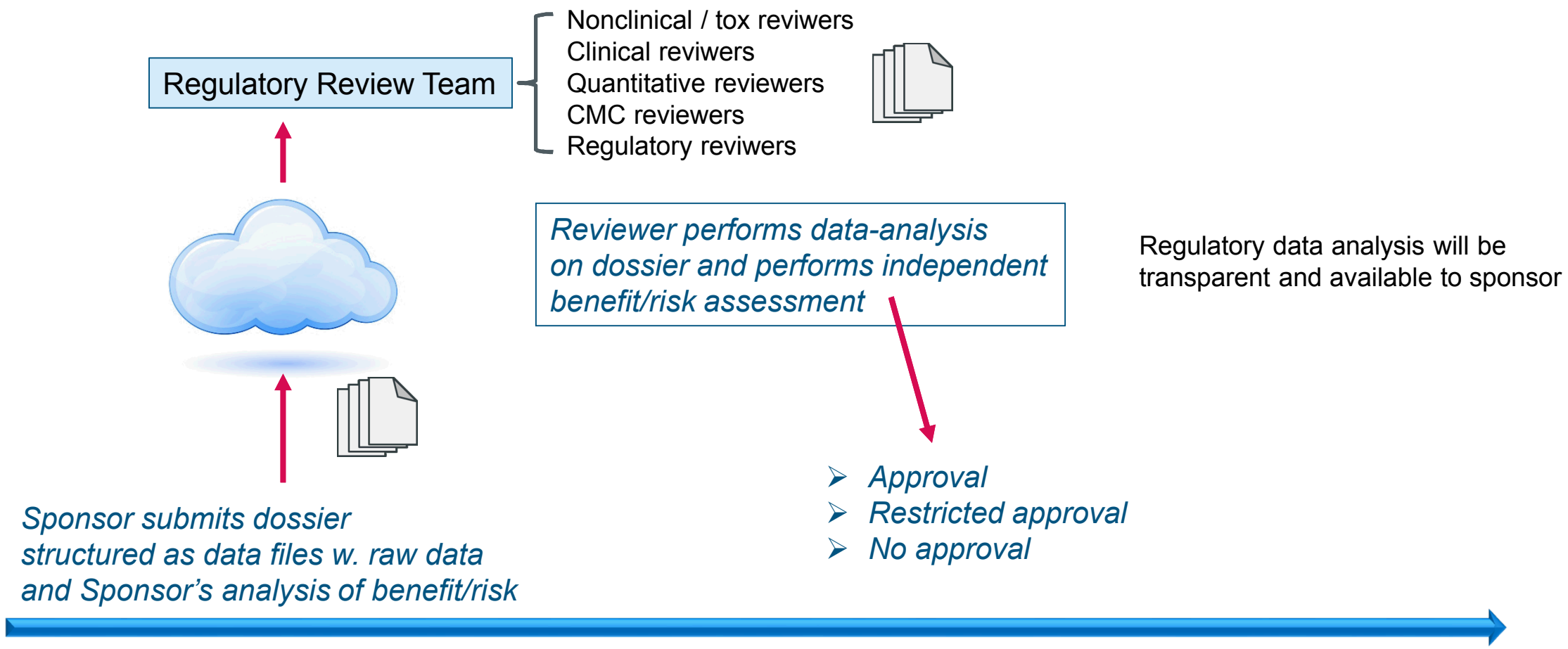
Kontinuerlig RWD analyse
RCT inkl. +/-

Lægemiddelstyrelsens Dataanalycecenter (DAC)

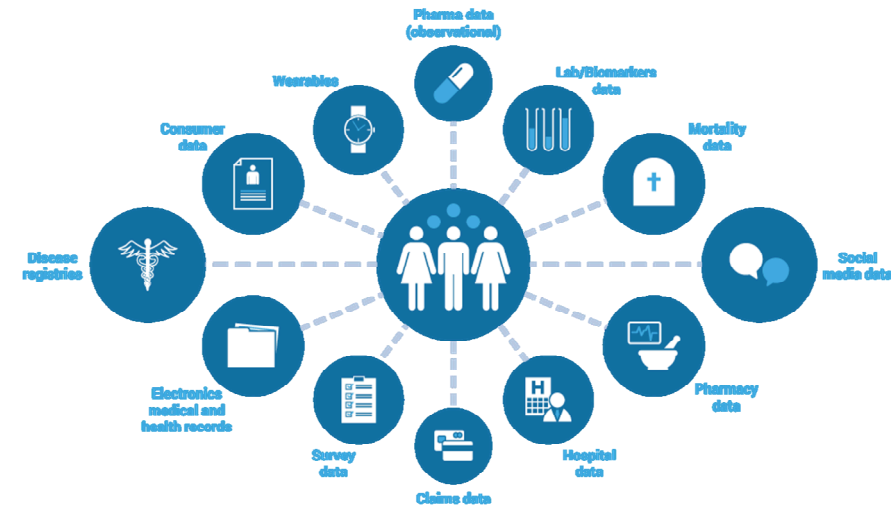
- Ny konstruktion i Lægemiddelstyrelsen – og i EU
- *Analyse af lægemidlers virkninger og bivirkninger - samt sikkerheds-analyser af medicinsk udstyr - baseret på rå-data fra multiple datakilder*

- Centret forankres i Lægemiddelstyrelsen
- Bliver det første af sin art i EU
- Tæt samarbejde med andre styrelser i EU samt i SUM

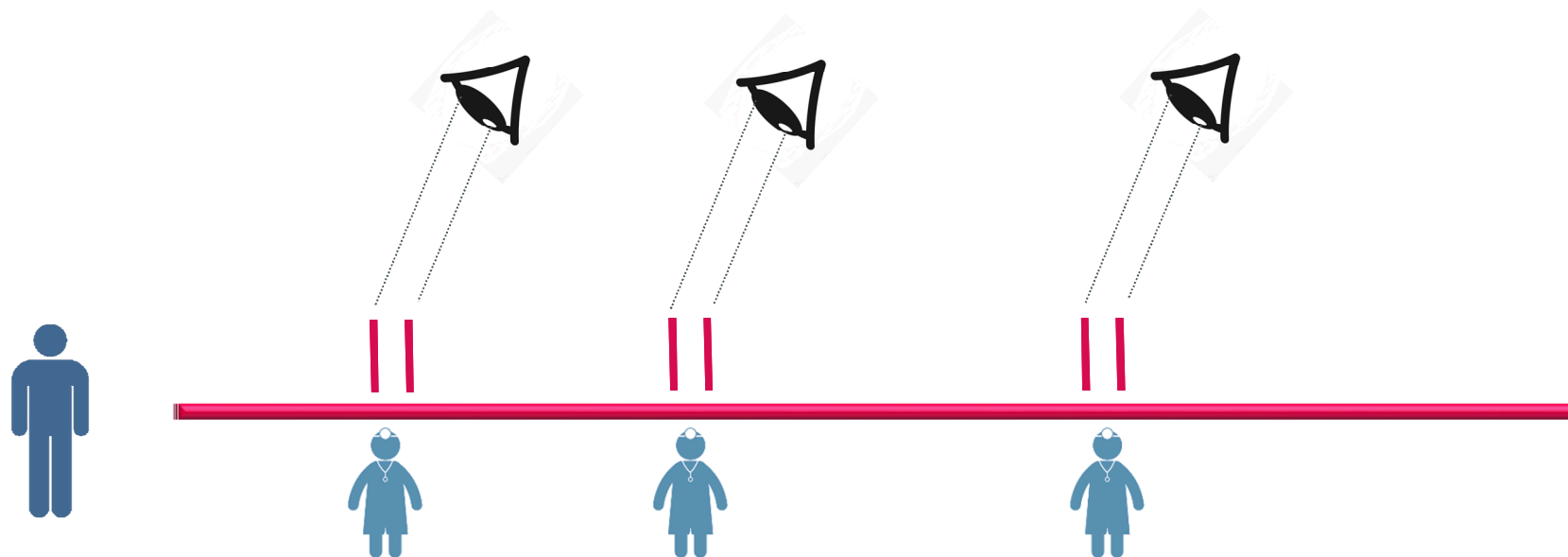

”Varekatalog” – hvad skal centret lave?

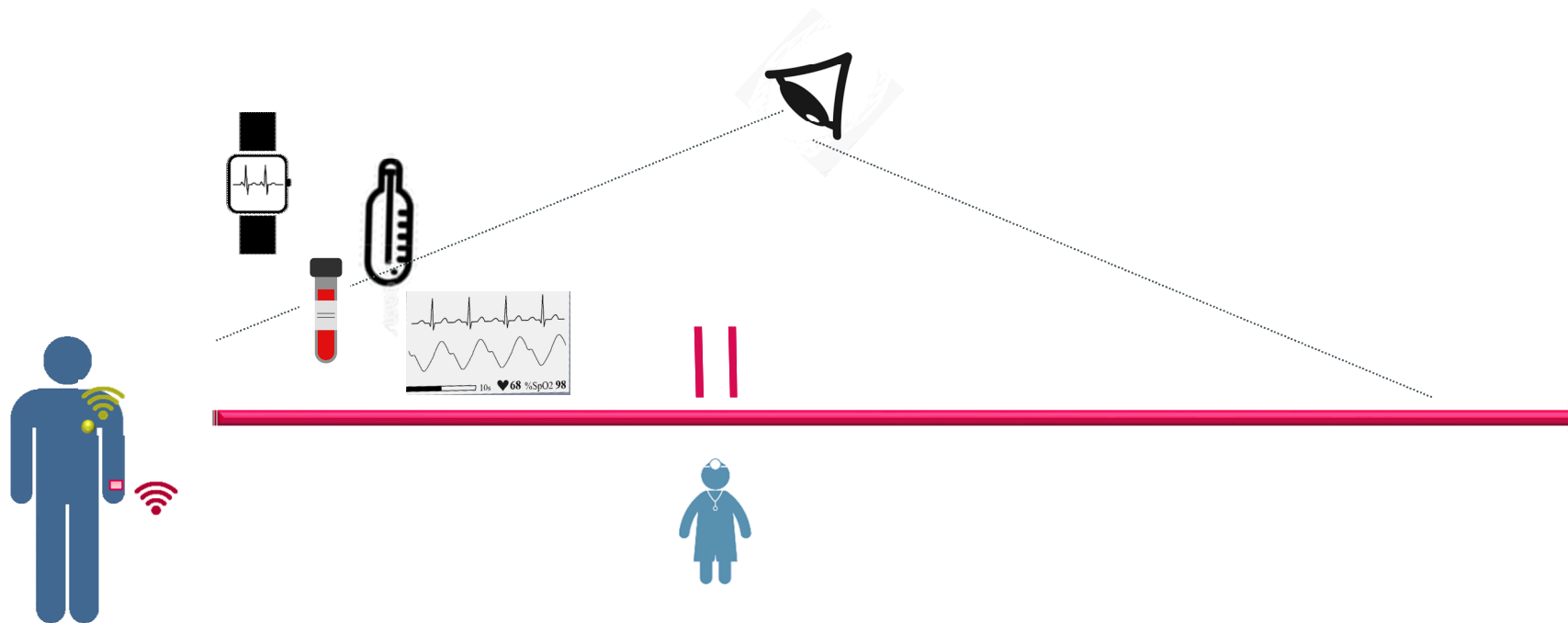
- Pre-approval dataanalyser af nonkliniske og kliniske forsøg
  - Biostatistiske analyser
  - PK/PD analyser
  - Klinisk Forsøg Simulationer (Monte Carlo simulations)
- Benefit/risk assessment af totalt dossier
- Post-approval analyser
  - Post approval Benefit/risk assessment m RWD
  - Signaler / risikoanalyser / særlige populationer mv.
- Medicinsk udstyrs hændelses-analyser

Besøg hos lægen giver glimtvis info om sundhedstilstand

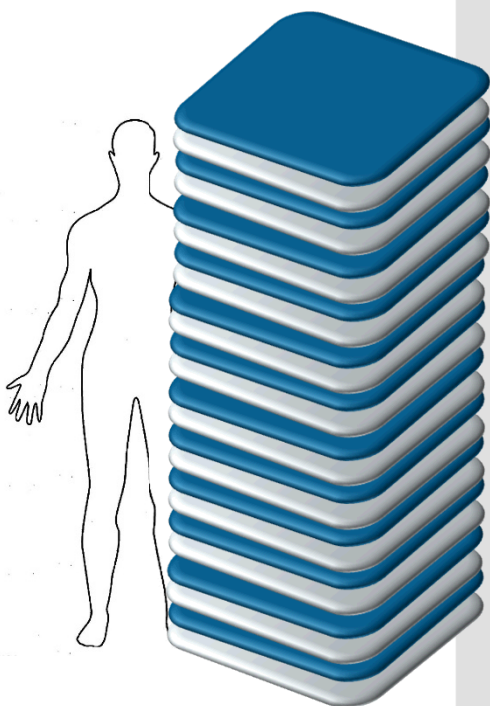
Kontinuerlig read-out fra multiple datakilder giver helhedsbillede og grundlag for præcisionsmedicin

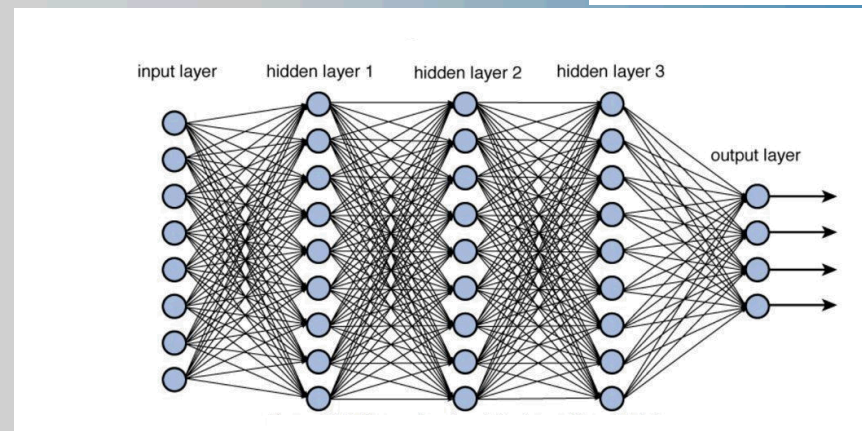

Artificial Intelligence og præcisionsmedicin

Input

Social, behavioral
Genomics and –omics
Biosensors
Immune system
Gut microbiome
Anatome
Environmental
Phys. activity, sleep, nutrition
Medicine
Alcohol, drugs, tobacco
Labs,
Family history
Communication
State of mind
Medical literature

Ouput

Følg os

Snapchat: @laegemiddel

Twitter: @ThSenderovitz @LMSTdk

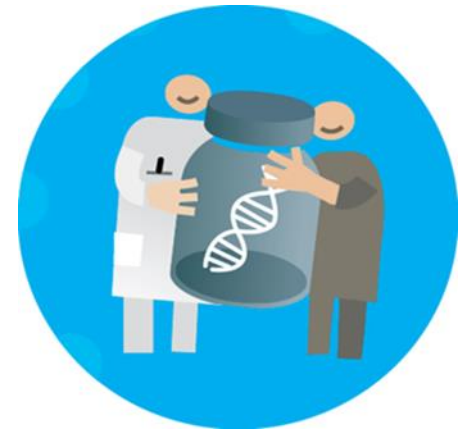
Facebook, Youtube og LinkedIn: Lægemedelstyrelsen

Leif Panduro Jensen

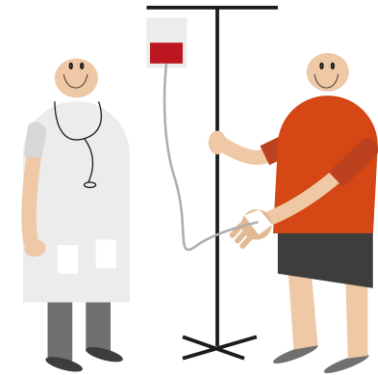
Formand for Regionernes Bio- og GenomBank, formand for Østdansk Infrastruktur for Personlig Medicin og næstformand for den nationale bestyrelse for Personlig Medicin

Bedre brug af sundhedsdata – til gavn for patienten

Agenda

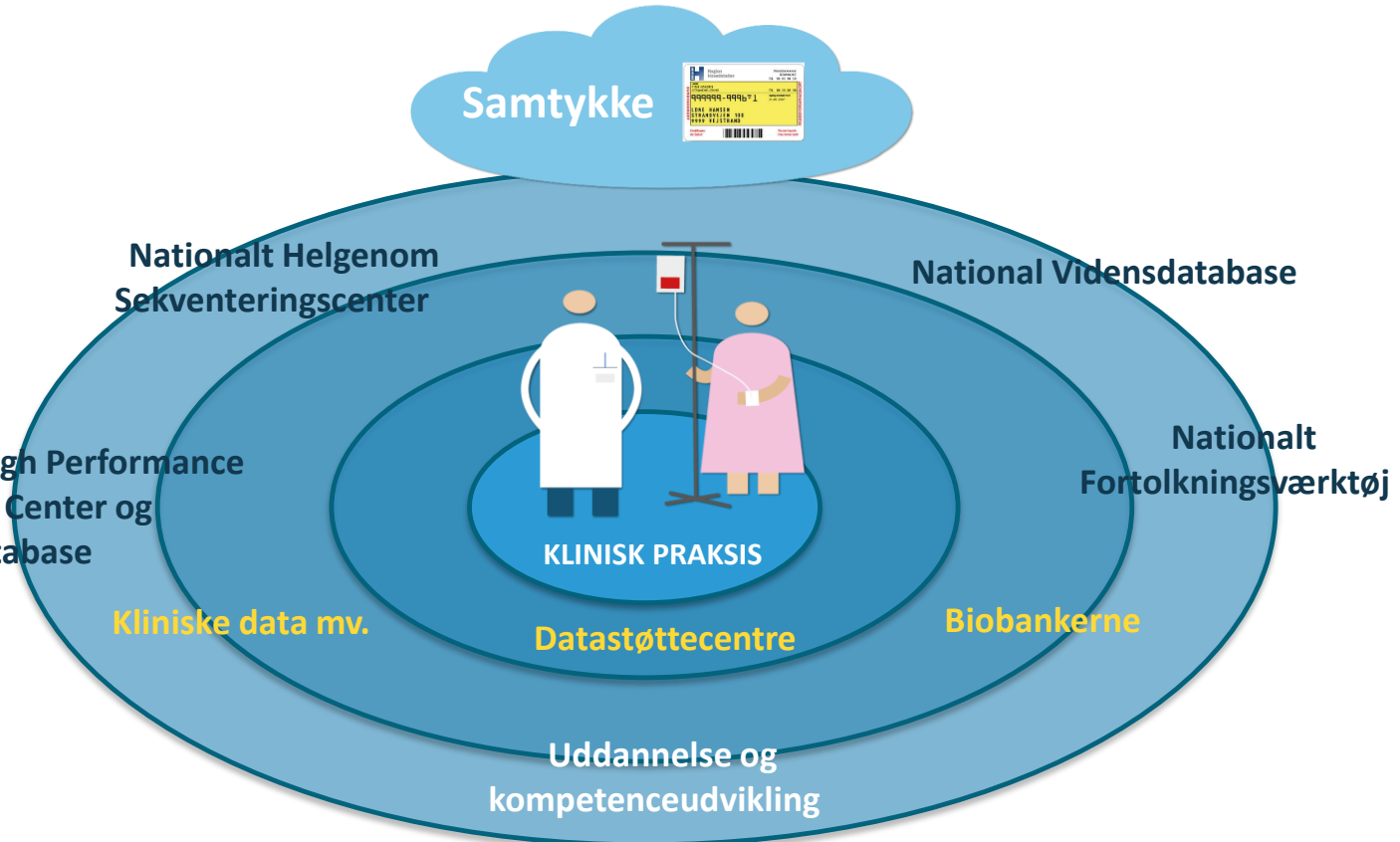
- 1 • Vi bruger data for lidt
- 2 • Vision og sammenhæng
- 3 • Regionale Datastøttecetre
- 4 • Biobankerne
- 5 • Kliniske data, registerdata og mange flere data
- 6 • Afrunding

Visionen for datainfrastrukturen

National High Performance Computing Center og Genom Database

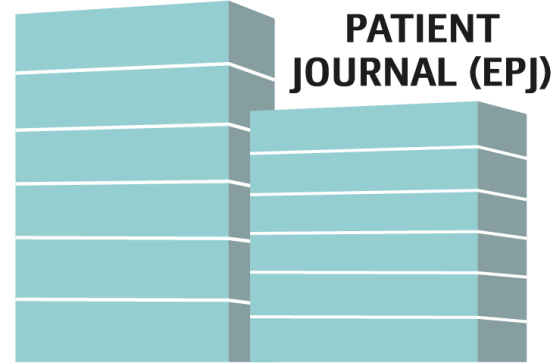
NATIONALT
GENOM
CENTER

DATASTØTTE
CENTER

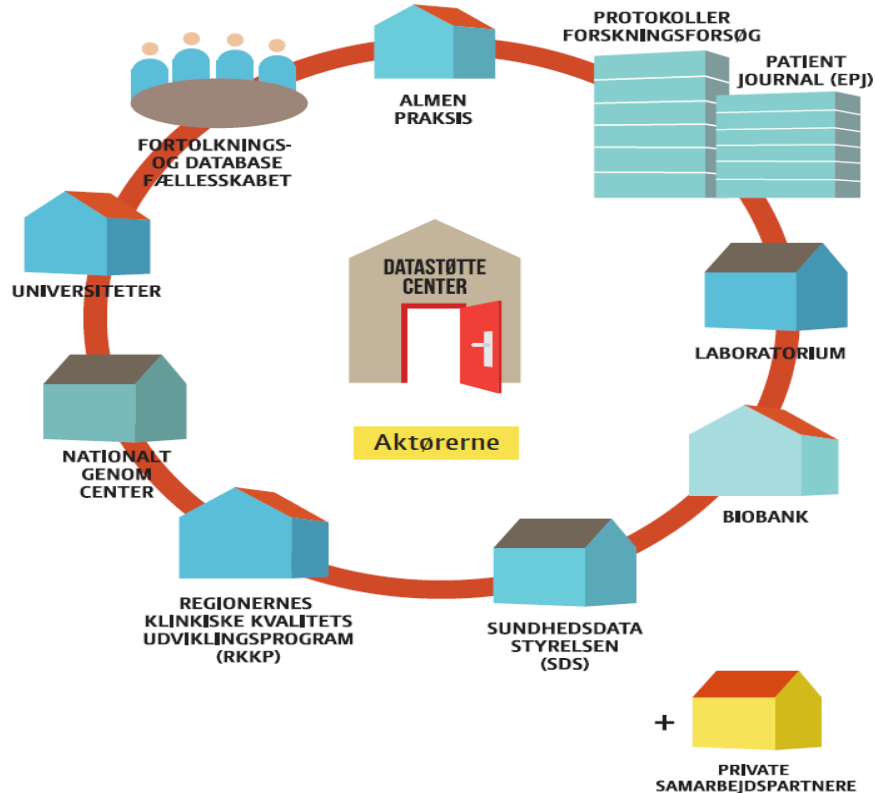

PROTOKOLLER
FORSKNINGSFORSØG

PATIENT
JOURNAL (EPJ)

Sammenhæng i sundhedsvæsenet

Datastøttecentre – Én indgang

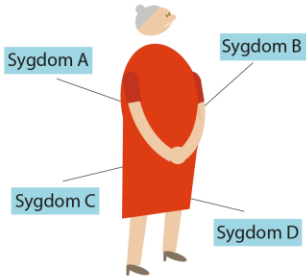
- Understøtte udbredelsen af Personlig Medicin i klinisk praksis
- Være en guide til sikker, fortrolig og smidig adgang til brug af sundhedsdata
- Understøtte at sundhedsdata i højere grad kommer patienten til gavn
- Udgøre én ensartet, sammenhængende og transparent adgang til rådgivning, service og støtte for diagnostik, behandling, forebyggelse, forskning og kvalitetsarbejde i brugen af data
- Datastøttecentre skal ikke opbevare data
- Data opbevares i den kommende nationale teknologiske løsning
- Datastøttecentre er under fælles governance hos sundhedsdirektører og sundhedsdekaner

Hvordan gavner datastøttestre centre patienten?

Patientbehandling - med og uden datastøttestre centre

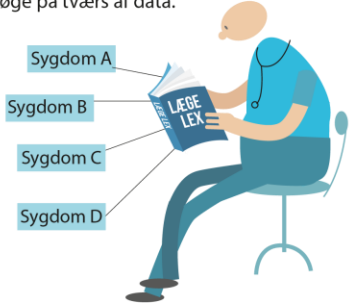
Dorthe har det skidt.
Hun lider af:

Hun får taget en prøve hos lægen.

I dag henter lægen viden om hver enkelt lidelse, men har dårlige muligheder for at søge på tværs af data.

Dothe får den bedst mulige behandling.

I fremtiden vil lægen kunne kontakte et datastøttestre centre.

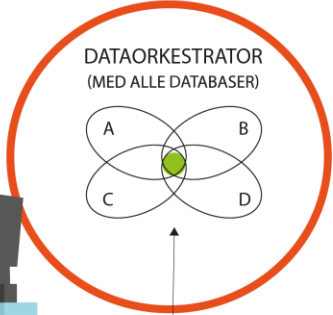

Datastøttestre centre henter ekspertise fra mange forskellige faggrupper.

Datastøttestre centre vil hjælpe lægen med at få adgang til relevante databaser, som er samlet i en dataorkestrator.

Lægen kan nu søge i al tilgængelig viden om Dorthes lidelser - også på tværs.

● Viden om patienter, der lige som Dorthe lider af både sygdom A, B, C og D ("patients like me")

Dothe får nu en mere målrettet behandling.

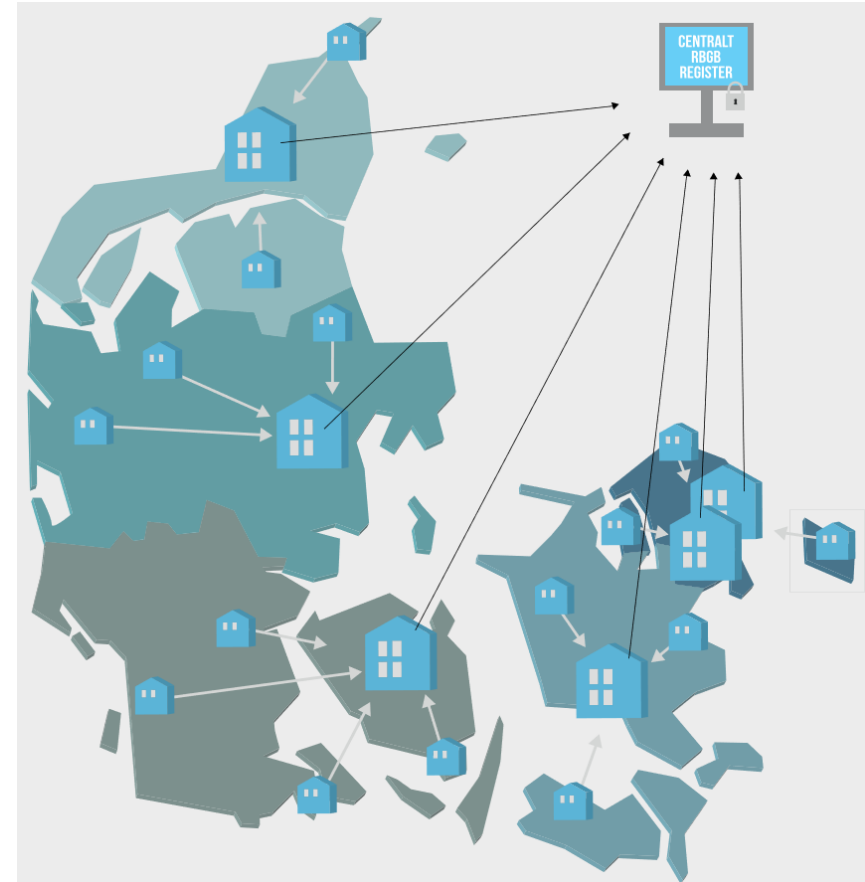

Regionernes Bio- og GenomBank

- Fælles model for indsamling, registrering og opbevaring af biologisk materiale
- Murstensløst nationalt samarbejde mellem hospitalsafdelinger
- I dag fællesbanker med blod, væv og andre materialer inden for kræft, gigt, genetik, bloddonorer og patologi

Biobankområdet i Danmark:

- Den Nationale Biobank (SSI)
- Regionernes Bio- og GenomBank
- Lokale biobanker

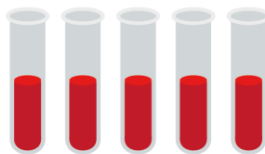

Hvordan gavner en styrkelse af Personlig Medicin i regi af RBGB patienter, klinikere og forskere?

Fremtidsperspektiv

En styrkelse af biobankområdet byder på mange fordele, både for patienten, den sundhedsprofessionelle og forskeren.

Mange blodprøver

I dag

- Mange blodprøver for forskellige sygdomme
- Mangelfuld udveksling af data på tværs af sygdomme

En blodprøve

I fremtiden

- Færre konsultationer med blodprøver
- Tidlig opsporing af sygdom

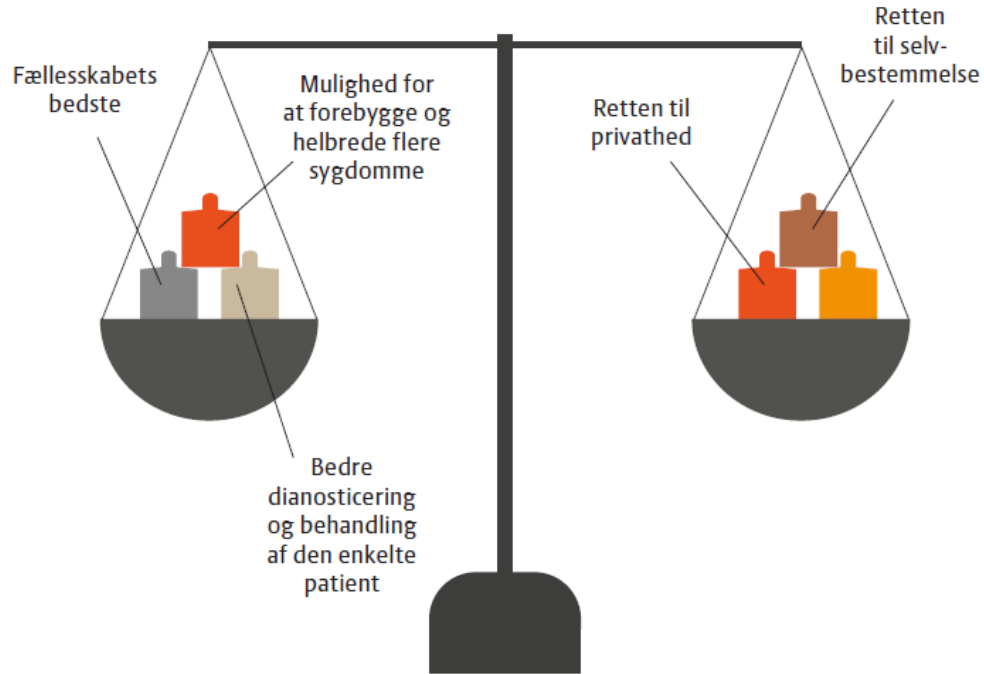
regionernes kliniske kvalitetsudviklingsprogram

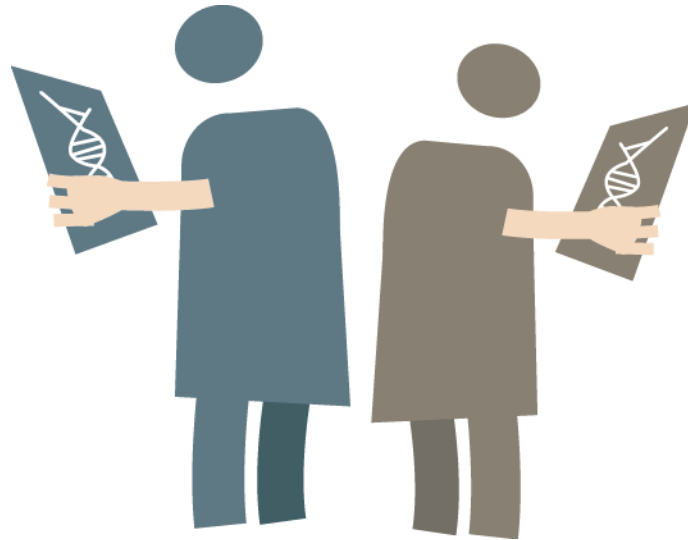
Viden til et bedre sundhedsvæsen

RKKP strategi 2019-2022

Etik i anvendelsen af store datamængder

Tak for opmærksomheden!

<https://www.regioner.dk/sundhed/tema-personlig-medicin>

Tony | Fabry Disease | Denmark

Tekniske krav og forudsætninger brugen af nye personlige lægemidler stiller til (den genetiske) diagnosticering og opfølgning på behandling.

Astrid Heide Petersen, PhD
Nordic Baltic Medical Lead, Rare Diseases, Medicinsk Afdeling,
Sanofi Genzyme, Sanofi A/S, Danmark

SANOFI GENZYME

GZDK.GZ.19.04.0125

**Klinisk Viden
& Erfaring**

Biokemiske Analyser
Sygehuslaboratorie eller hos
industripartner

Genetiske Analyser
Sygehuslaboratorie eller hos
industripartner

Sanofi Genzyme Specialty Care

I Sanofi Genzyme fokuserer vi på forskning i og behandling til sjældne sygdomme, multipel sclerose, immunologi og onkologi. Genzyme blev etableret i 1981 og blev en del af Sanofi i 2011.

Gaucher

1:40.000-100.000
og 1:800 i den
ashkenazijødiske
befolkning

Fabry

1:40.000

Pompe

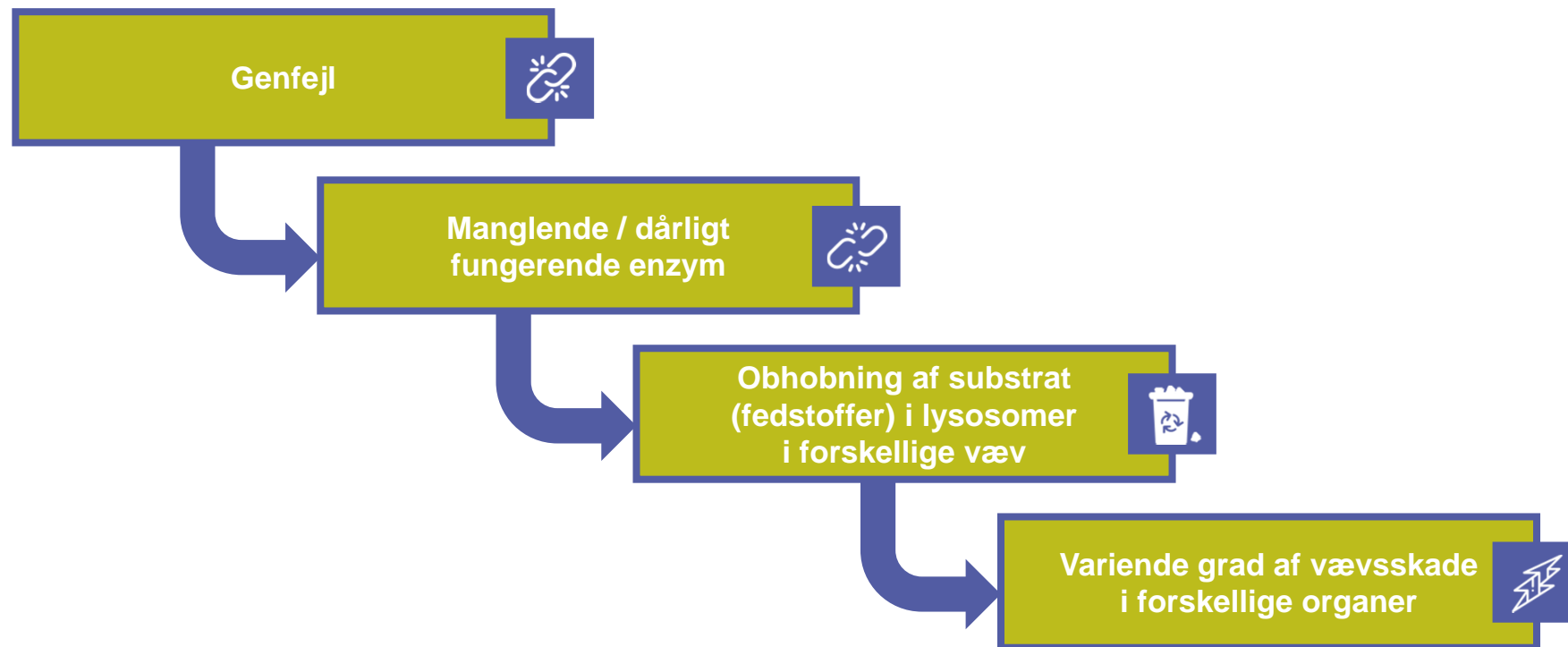
1:40.000
og 1:14.000 i den
afroamerikanske
befolkning

MPS I

1:100.000

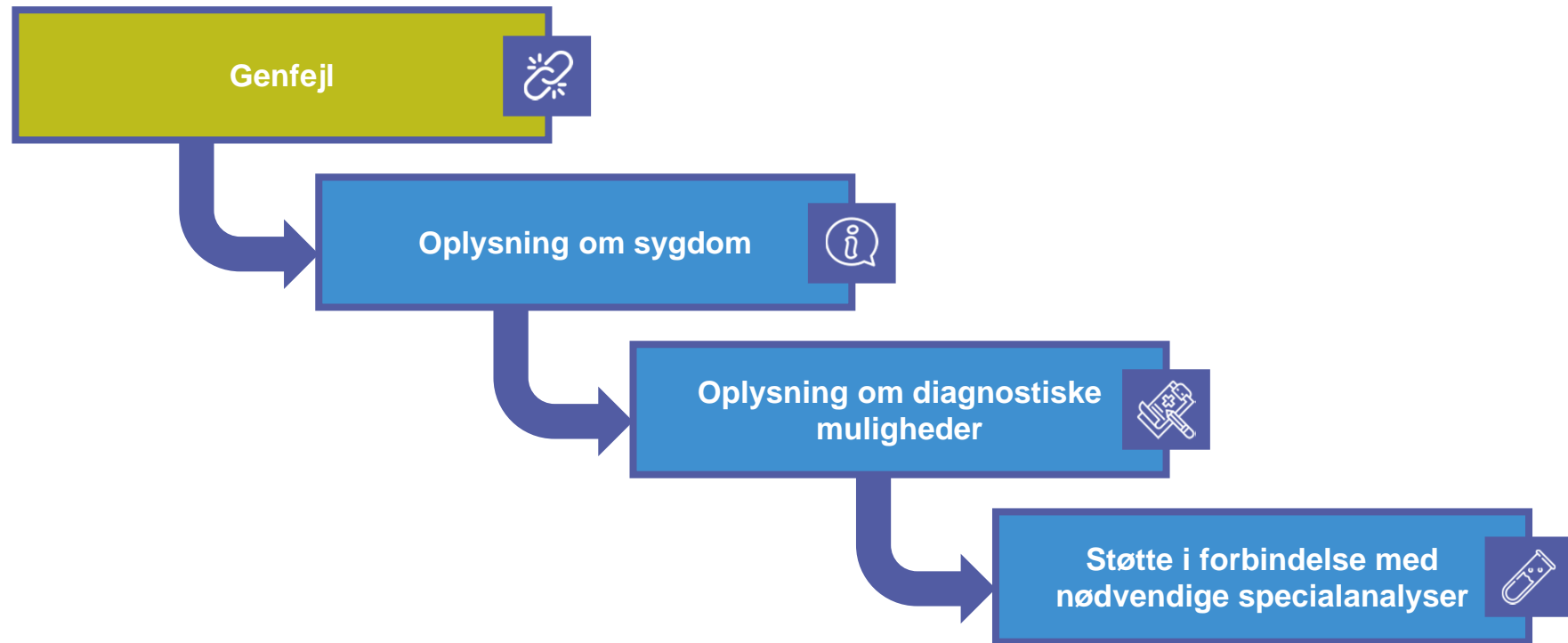
Sjældne genetiske sygdomme

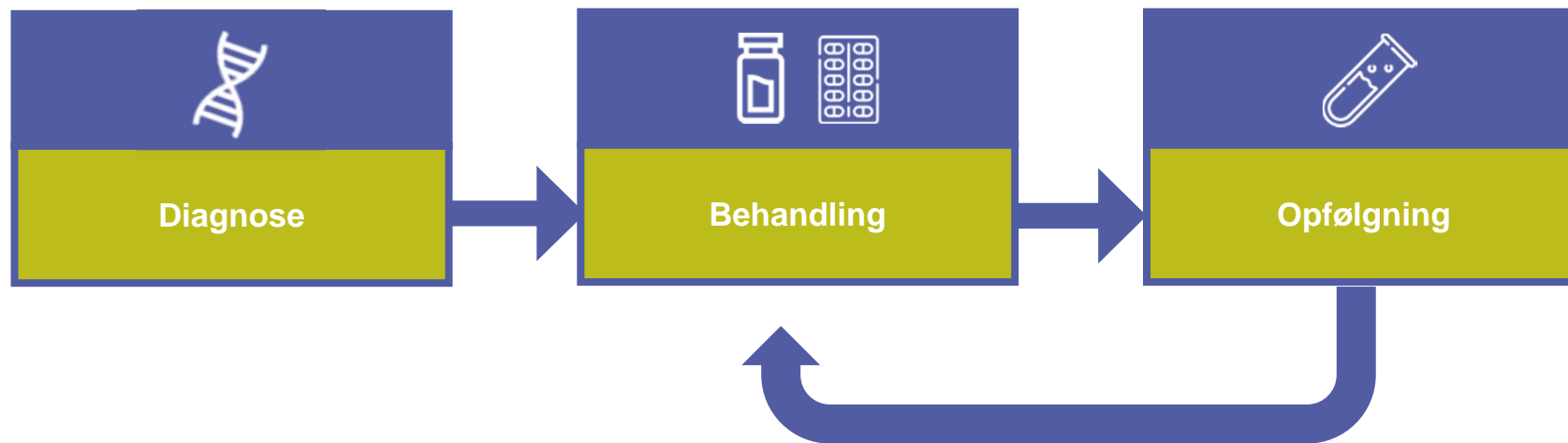
Fokus

Sjældne genetiske sygdomme

**Klinisk Viden
& Erfaring**

Biokemiske Analyser
Sygehuslaboratorie eller hos
industripartner

Genetiske Analyser
Sygehuslaboratorie eller hos
industripartner

Maria | Gaucher Disease | Denmark

SANOFI GENZYME

Tak

GZDK.GZ.19.04.0125